

SZAKPOLITIKAI JAVASLAT - 2024 No.3

HOGYAN LEGYEN VERSENYKÉPESEBB A MAGYAR KULTÚRA?

Az Egyensúly Intézet
szakpolitikai javaslatai
a magyar kultúra
exportképességének
növeléséről

Egyensúly
Intézet

Hogyan legyen versenyképesebb a magyar kultúra?

Az Egyensúly Intézet szakpolitikai javaslatai
a magyar kultúra exportképességének növeléséről

2024-03

Az Egyensúly Intézet köszönetét fejezi ki a javaslatcsomag alapjául szolgáló háttér tanulmány szakértőjének, Szaniszló Krisztiánnak. Köszönjük a javaslatcsomag előkészítése során nyújtott értékes szakmai segítséget Balogh Máté Andrásnak, Gáspár Annának, Gáspár Máténak, Hamarits Zsoltnak, Havas Ágnesnek, Herendi Gábornak, Hiller Istvánnak, Rozgonyi-Kulcsár Viktóriának, Meczner Verának és Próhle Gergelynek.

Felelős kiadó: Boros Tamás,
az Egyensúly Intézet igazgatója

2024. július

© Egyensúly Intézet

**Magyarország
jövő időben** ▶▶

— Egyensúly Intézet

TARTALOMJEGYZÉK

Vezetői összefoglaló	3
1. Mi a probléma?	7
2. Magyarország kulturális vonzerejének csökkenése	9
3. Főbb problématerületek és beavatkozási pontok	14
4. Az Egyensúly Intézet szakpolitikai javaslatai a magyar kultúra exportképességének növeléséről	21

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

01

A kultúra közösségi erőforrás, amely kohéziót teremt, kitörési pontokat jelöl ki, és ezáltal hozzájárulhat közös sikereinkhez. A kultúra emellett a gazdaság tekintélyes szelete is, vagyis anyagi jólétünket is befolyásolja: az ágazat a magyar gazdaság hozzáadott értékének mintegy 4,7 százalékát teszi ki.

02

Pénzben kifejezhető hatása is van annak, hogy egy ország kultúrája, vonzereje milyen benyomást képes gyakorolni más országok állampolgáira, illetve egyes regionális és nemzetközi szervezetekre. A *soft power* segítségével egy ország jelentősen képes javítani saját tőkevonzó erejét, exportképességét, turisztikai vonzerejét vagy éppen nemzetközi érdekérvényesítő képességét.

03

A jelentősebb *soft power*-rangsorokban Magyarország az Európai Unió utolsó harmadában helyezkedik el – az összesített országimázs tekintetében a 18., a kulturális vonzerőében a 19. helyen. Ezzel a környező országok közül Ausztriától, Lengyelországtól, Csehországtól és Horvátországtól is lemarad, ráadásul relatív helyzetünk az elmúlt években romló tendenciát mutat.

04

Mindez azért is meglepő, mert az Európai Unión belül hazánk költi a legtöbbet kulturális szolgáltatásokra: GDP-arányosan épp az EU-átlag kétszeresét, mintegy 1 százalékot. Ennek ellenére a rendszer minden szektorában tartós és a kultúraexport versenyképességet visszafogó probléma a krónikus forráshiány. Ez arra utal, hogy a magyar kultúra nemzetközi versenyképessége szempontjából a fő gond nem a túl kevés állami ráfordítás, hanem a források alacsony hatékonyságú, pazarló felhasználása, illetve a *soft power*-potenciál hiányos kihasználása.

05

Annak érdekében, hogy Magyarország sokszínűségében gazdag kulturális örökségére építve ki tudja aknázni a geopolitikailag is adott kulturális, kultúra-gazdaságtani és nemzetközi érdekérvényesítési lehetőségeit, hatékonyabbá kell tennünk az állami kultúrafinanszírozás rendszerét, a kultúradiplomáciában pedig több erőforrást kell fordítanunk a *soft power*-érdekérvényesítésre, vagyis az országimázs és a kulturális-turisztikai versenyképesség hangsúlyozására.

06

A hazai kultúrára költött források megfelelő hatékonyságú hasznosulását és a kultúraexport versenyképességét ma öt fő probléma gátolja: 1. A többszörös kultúrafinanszírozás miatt a támogatási összegek alacsonyak és szétaprózottak, a hasznosulás pedig nyomon követhetetlen. 2. Az adathiány nehezíti a hatékony döntéshozatalt és a források megtérülésének vizsgálatát. 3. A kulturális szektorban a hatékonysági problémákból adódó általános forráshiány és az alacsony bérszínvonal miatt jelentős a munkaerőhiány és a

pályaelhagyás. Ráadásul a művészeti képzésekben és a kultúragazdaság működésében csak elvétve jelennek meg a piaci érvényesüléshez szükséges gazdasági és menedzsmentismeretek. 4. Az állami túlsúlyú kultúrafinanszírozás rendszere kiszámíthatatlan és átláthatatlan, a forráselosztásban túl nagy az egyéni mérlegelés szerepe. 5. Az ország nem rendelkezik egységes, átgondolt kultúraexport-stratégiával és ehhez rendelt eszközrendszerrel, amely megalapozhatná a magyar kulturális termékek nemzetközi versenyképességét.

07

Az Egyensúly Intézet ezért azt javasolja, hogy a hatékonyabb, feladatalapú finanszírozás érdekében hozzunk létre kulturális feladatkatasztert a különböző igazgatási szinteken ellátandó kulturális feladatok és szolgáltatások számbavételével! A kiszámítható finanszírozás érdekében dolgozzunk ki átlátható látogató- és közönségvizsgálati standardokat az állami kultúrafinanszírozás feltételeként! Az adatalapú forráselosztás érdekében hozzunk létre Előadó-művészeti Monitoringirodát!

08

Az államilag finanszírozott kulturális intézmények esetében vezessük be a duális irányítást: vagyis válasszuk szét az autonóm művészeti igazgatók szakmai irányító tevékenységét a menedzserigazgatók pénzügyi-gazdálkodási és szervezeti feladataitól! Vonjuk be nagyobb mértékben a mecénásokat, a szponzorokat és a fenntartókat az állami és önkormányzati fenntartású kulturális költségvetési szervek munkájának monitoringjába, a gazdasági társaságok felügyelőbizottságaihoz és igazgatótanácsaihoz hasonlóan!

.....

09

A hatékonyabb felhasználás és a nyomon követhetőség céljából, illetve az elaprózódás megelőzése érdekében a kultúrafinanszírozás támogatási területenként legyen egycsatornás!

A nagyobb kulturális területeken hozzunk létre kreatív „csomópontokat” (hubokat), együttműködési hálózatokat, kulturális konzorciumokat!

.....

10

A tehetségek útjának megnyitása céljából ösztönözzük az iskolai színtársulatok, zenekarok és táncegyüttesek létrejöttét: az iskolai művészeti tevékenységet jutalmazzuk plusz pontokkal a felsőoktatási felvételi során!

.....

11

A kultúra-gazdaságtani, vállalkozói, illetve menedzsmentismeretek kötelező oktatása jelenjen meg hangsúlyosan a művészeti képzésekben! Célzott mentorprogram keretében hozzuk össze a művészeket az érvényesülésüket segítő kulturális menedzserekkel!

12

Adókedvezménnyel és egyéb pénzügyi ösztönzőkkel sarkalljuk a kultúra támogatására a szponzorokat! Az állam évenkénti kortársműtárgy-vásárlási pályázati kerettel segítse a múzeumok állománygyarapítását! A potenciális mecénások és a művészek egymásra találásának érdekében az állam évente szervezzen „kulturális börzét”!

13

Soft power-érdekérvényesítésünk erősítése érdekében alkossunk egységes, átgondolt kultúraexport-stratégiát! A kulturális export a külhoni magyarok helyett a külföldi kultúrafogyasztókat célozza! A következő évtizedben növeljük másfélszeresére a Liszt Intézetek nemzetközi lefedettségét! Hozzunk létre Kulturális Exportügynökséget a magyar kulturális produkciók és kiadványok külföldi piacra való eljuttatásának

segítésére! Az állami vállalatok támogassák a magyar kultúra külföldi piacra jutását!

14

A kiemelt kulturális intézményeknek legyen kötelező törekedniük a külföldi megjelenésre, fellépésekre! A rádiók számára előírt magyar zenei kvótába az idegen nyelven előadó magyar zenekarok is számítsanak bele!

15

Kelet-közép-európai kulturális információs tér létrehozásával aknázzuk ki az egykori Osztrák–Magyar Monarchia kulturális örökségében rejlő exportlehetőségeket! A magyar kulturális országmárka építsen a polgári kultúra gazdag hagyományaira és a magyarok nemzetközi kulturális hatására!

1. MI A PROBLÉMA?

A gazdasági befolyás és a katonai erő mellett egy nemzet kultúrájának, értékeinek és politikájának összessége is meghatározó az egyes országok sikeressége szempontjából. **A puszta presztízsen túl pénzben kifejezhető hatása is van annak, hogy egy ország kultúrája, vonzerejének mértéke milyen benyomást képes gyakorolni más országokra és ezek állampolgáira, illetve egyes regionális és nemzetközi szervezetekre – ezt a jelenséget szokás *soft power*nek¹ nevezni.**

A *soft power* jelensége jócskán túlmutat önmagán: a meggyőzés és a közvetett befolyás eszköze. **Azon tényezők összessége, amelyek vonzerőt tudnak kifejteni, jelentős mértékben befolyásolva ezáltal számos nemzetgazdasági és külpolitikai területet. Hatással van az államok tőkevonzó erejére, exportképességére vagy éppen turisztikai vonzerejére, ezek minden járulékos hasznával együtt. A**

soft power és a gazdasági érdekérvényesítés összefüggésével kapcsolatban látványos példával szolgál a második világháború után a nemzetközi mezőny élvonalába tört Japán, illetve az ezredforduló óta a dán és egyre inkább a dél-koreai filmművészet, a skandináv krimi, vagy éppen a tömegkultúra területén az ugyancsak koreai K-pop. Ezek a példák is jól mutatják, hogy a ***soft power* kulcseleme – a nemzetközi kapcsolatokban vállalt szerep mellett – a kultúra.**

Magyarország szempontjából a nemzeti kultúra – legyen szó klasszikus vagy kortárs irodalomról, könnyű- vagy komolyzenéről, színházról vagy filmről, táncművészetről vagy képzőművészetről – **közösségi erőforrás, amely kohéziót teremt, kitörési pontokat jelöl ki, és ezáltal hozzájárul közös sikereinkhez. A kultúráról az alábbiakban ilyen keretben lesz szó.**

Kultúra alatt általánosságban egy közösség szellemi és tárgyi javainak összességét, ezek újratermelését, megújítását és bővítését értjük, szűkebb értelemben a művelődés, illetve a művészeti tevékenység különböző területeit. A kultúra mint az alábbiakban tárgyalt kultúráirányítás és -finanszírozás tárgya sokféleképpen tagolható különféle, olykor egymást átfedő területekre, de alapvetően – a magyar jogszabályi környezetben is – a következő főbb ágazatokat foglalja magában:

 előadó-művészet (például: színház-, tánc-, cirkusz-, báb-, ének-, illetve hangszeres zenei előadó-művészet)

 alkotóművészet (például: irodalom, zeneszerzés, festő-, rajz-, szobrász-, film-, illetve fotóművészet)

 közgyűjtemények (például: könyvtárak, levéltárak, múzeumok)

 közművelődés (például: művelődésszervezés, felnőttoktatás, különféle öntevékeny, önképző körök)

E rövid, leegyszerűsítő csoportosításból is látszik, hogy a **kultúra szűk értelmezése is nagyon sokféle tevékenységi területet fed le.** Az ezek mindegyikét lefedő részletes, ágazatspecifikus elemzés szétfeszítené egy javaslatcsomag kereteit. Az állami kultúráirányítási és -finanszírozási rendszer általános működési jellegzetességeiről és fejlesztendő területeiről, mindenekelőtt pedig a nemzetközi versenyképesség erősítésére vonatkozóan azonban megalapozottan fogalmazhatók meg állítások és javaslatok.

¹ Nye, Joseph S. (1990) Soft Power. *Foreign Policy*, 80: 153–171.

A kultúra tehát olyan alrendszer, amelynek három meghatározó funkcióját érdemes kiemelni:

- **Közös identitásunk hordozója és újratermelője**, a közösségi összetartozás-tudat és szolidaritás egyik fő alapja.
- **A nemzetgazdaság tekintélyes szektora**, amely közvetlen és áttételes hatásai révén nagyban hozzájárul egy ország jólétének növekedéséhez.
- **Kiemelten fontos „exportcikk”**, egy nemzet külső reprezentációjának, imázsának eszköze, amely az adott közösségnek mind a nemzetközi befolyásának mértékére, mind külső gazdasági versenyképességére döntő hatást gyakorol.

A magyar kultúraipar kiemelkedik az európai átlagból a hozzáadott érték tekintetében, és kiemelkedő teljesítményei szép számban hoznak nemzetközi elismeréseket. Ennek ellenére a szektor egészének versenyképességét különös ellentmondás terheli. **Bár a magyar állam az uniós átlag kétszeresét költi a kultúra finanszírozására, a kulturális ágazat szereplői állandó forráshiánytól szenvednek, és a jelentős költségek hatása az ország kulturális vonzerején sem érhető tetten.** A látványos egyedi teljesítmények ellenére távol állunk attól, hogy más, hozzánk hasonló méretű országokhoz hasonlóan a nemzetközi kultúragazdaság élvonalába tartozónak mondhassuk magunkat.

A magas GDP-arányos ráfordítások a jelek szerint rosszul hasznosulnak. Ez azért is fenyegető probléma, mert közben **a hazai kulturális szférának – részben a globális trendekkel összhangban – egyszerre számos súlyos kihívással is szembesülnie kell:** mindenekelőtt a kultúrafogyasztási szokások átalakulásával, a fizetőképes kereslet ingadozásaival és a kulturális szektor utánpótlásképzésének hiányosságaival. Így különösen fontos lenne, hogy az állami költségek a lehető leghatékonyabban hasznosuljanak, és sikerrel alapozhassák meg a magyar kultúraexport fellendülését.

Hatékonyabbá kell tennünk az állami kultúrafinanszírozás rendszerét, a kultúradiplomáciában pedig több erőforrást kell fordítanunk az úgynevezett *soft power*-érdekérvényesítésre.

Annak érdekében, hogy Magyarország sokszínűségében gazdag kulturális örökségére építve ki tudja aknázni geopolitikailag is adott kulturális, kultúra-gazdaságtani és nemzetközi érdekérvényesítési lehetőségeit, **hatékonyabbá kell tennünk az állami kultúrafinanszírozás rendszerét, a kultúradiplomáciában pedig több erőforrást kell fordítanunk az úgynevezett *soft power*-érdekérvényesítésre.** Az alábbiakban az Egyensúly Intézet erre vonatkozóan fogalmaz meg javaslatokat.

2. MAGYARORSZÁG KULTURÁLIS VONZEREJÉNEK CSÖKKENÉSE

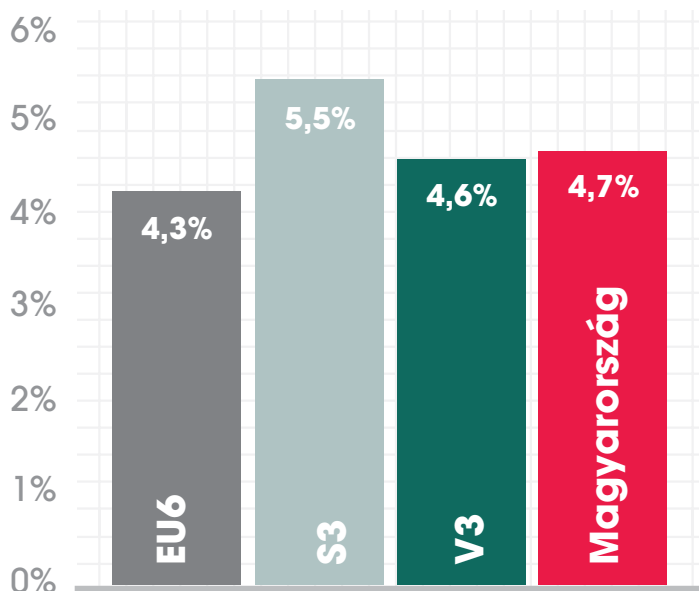
I 2.1. A KULTÚRA MINT GAZDASÁGI ÉS POLITIKAI ERŐFORRÁS

A kultúra önértékének, nemzetmegtartó szerepének, identitásképző és kohéziós erejének, ha úgy tetszik, presztízserképének kérdésében többé-kevésbé osztársadalmi egyetértés mutatkozik. Ideológiai háttértől függetlenül **nemigen akad olyan releváns közéleti szereplő, aki tagadná a kultúra fontosságát és az ezzel kapcsolatos közösségi felelősséget.**

Ugyanakkor általános tapasztalat, hogy az állam gazdasági nehézségek idején általában elsők között találja meg ezt a területet mint olyat, ahonnan jelentős mennyiségű forrást lehet átcsoportosítani rövid távú politikai költségek nélkül. Mintha olyan luxusról lenne szó, amely kézzelfogható anyagi haszon híján a gazdag és gondtalan közösségek kiváltsága, amelyet a sürgető „kenyérgondok” idején elsők között indokolt hátrébb sorolni. Összességében **a politika hajlamos forrásigényes, ám kevésbé megtérülő vagy még inkább veszteséges szektorként tekinteni a kultúrára. Ez azonban alapvető tévedés, amellyel érdemes szakítani.**

A kultúra és a kreatív ipar önmagában is a gazdaság jelentős szeletét képezi. Hozzávetőlegesen **a globális GDP 3 százaléka,² az Egyesült Államok GDP-jének 4,3 százaléka,³ az EU összesített GDP-jének pedig 4 százaléka⁴ származik a kulturális és kreatív szektorból. A kulturális és kreatív**

ágazat a magyar gazdaság hozzáadott értékének 4,7 százalékát teszi ki (1. ábra). Az összehasonlítás kedvéért: a mezőgazdaság hozzájárulása 3,2 százalék.⁵

1. ábra: A kultúragazdaság hozzáadott értéke Magyarországon és a referenciaországokban 2021-ben a GDP százalékában⁶ (Forrás: a European Investment Fund adatai alapján az Egyensúly Intézet számításai)

² *Creative Economy Outlook 2022*. United Nations, https://unctad.org/system/files/official-document/ditetsce2022d1_en.pdf – utolsó letöltés időpontja: 2024. április 29.

³ Arts and Cultural Production Satellite Account, U.S. and States, 2022. *Bureau of Economic Activities*, <https://www.bea.gov/news/2024/arts-and-cultural-production-satellite-account-us-and-states-2022> – utolsó letöltés időpontja: 2024. április 29.

⁴ Cultural and Creative Industry. *European Commission*, https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/cultural-and-creative-industries_en – utolsó letöltés időpontja: 2024. április 29.

⁵ https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0081.html – utolsó letöltés időpontja: 2024. június 10.

⁶ Az összehasonlításaink során hivatkozott referenciaország-csoportok: S3 – EU-tag skandináv országok (Dánia, Finnország, Svédország); EU6 – EU magországek (Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország, Olaszország); V3 – visegrádi országok Magyarország nélkül (Csehország, Lengyelország, Szlovákia).

Legalább ennyire fontos a kulturális vonzerő áttételes gazdasági hatása. Számos tapasztalati kutatás alátámasztotta az országok vonzerejének szoros összefüggését a gazdasági teljesítményükkel. Egy ország általános imázsának – közvélemény-kutatásokkal mért – 1 százalékpontos javulása valamely másik országban az oda irányuló export 0,8 százalékpontos élénkülését eredményezi.⁷ Hasonlóan erős az összefüggés a *soft power* erősödése, illetve a külföldi közvetlentőke-befektetések,

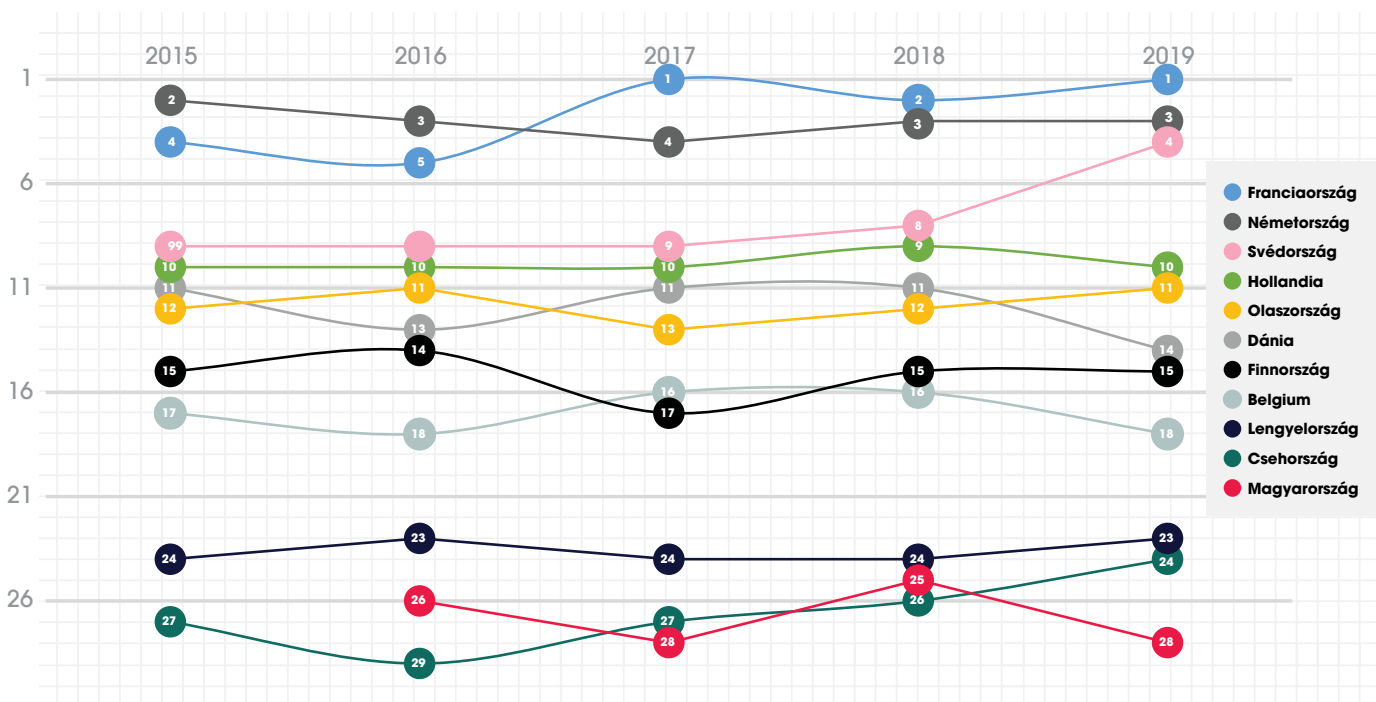
a turizmus felélénkülése vagy éppen a nemzetközi szervezetekben folytatott politikai érdekképviselet hatékonysága között.⁸ Vagyis igaz, hogy nem csak kenyérrel él az ember – de az is, hogy a kultúra kenyeret is teremt.

Igaz, hogy nem csak kenyérrel él az ember – de az is, hogy a kultúra kenyeret is teremt.

2.2. MAGYARORSZÁG VONZEREJE NEMZETKÖZI ÖSSZEVETÉSBEN

De vajon hogy áll hazánk világviszonylatban a nemzetközi vonzerő tekintetében? A Portland PR Ltd. által 2016 és 2019 között vezetett Soft Power 30 index⁹ szerint Magyarország a 30 államot vizsgáló globális ranglistán 2019-ben a 28. helyet foglalta el. Ezzel Ausztriától (16. hely), Lengyelországtól (23. hely), Csehországtól (24. hely)

és Kínától (27. hely) is lemaradtunk, Törökországot (29. hely) és Oroszországot (30. hely) pedig épp hogy megelőztük (2. ábra). Ez romló tendenciát jelez a 2018-as 25. helyhez képest, és az index készítői arra figyelmeztettek, hogy Magyarország kikerülhet a világ 30 legbefolyásosabb *soft power*-hatalma közül.

2. ábra: Magyarország és a referenciaországok helyezései a Soft Power 30 rangsorában 2016 és 2019 között (Forrás: Soft Power 30)

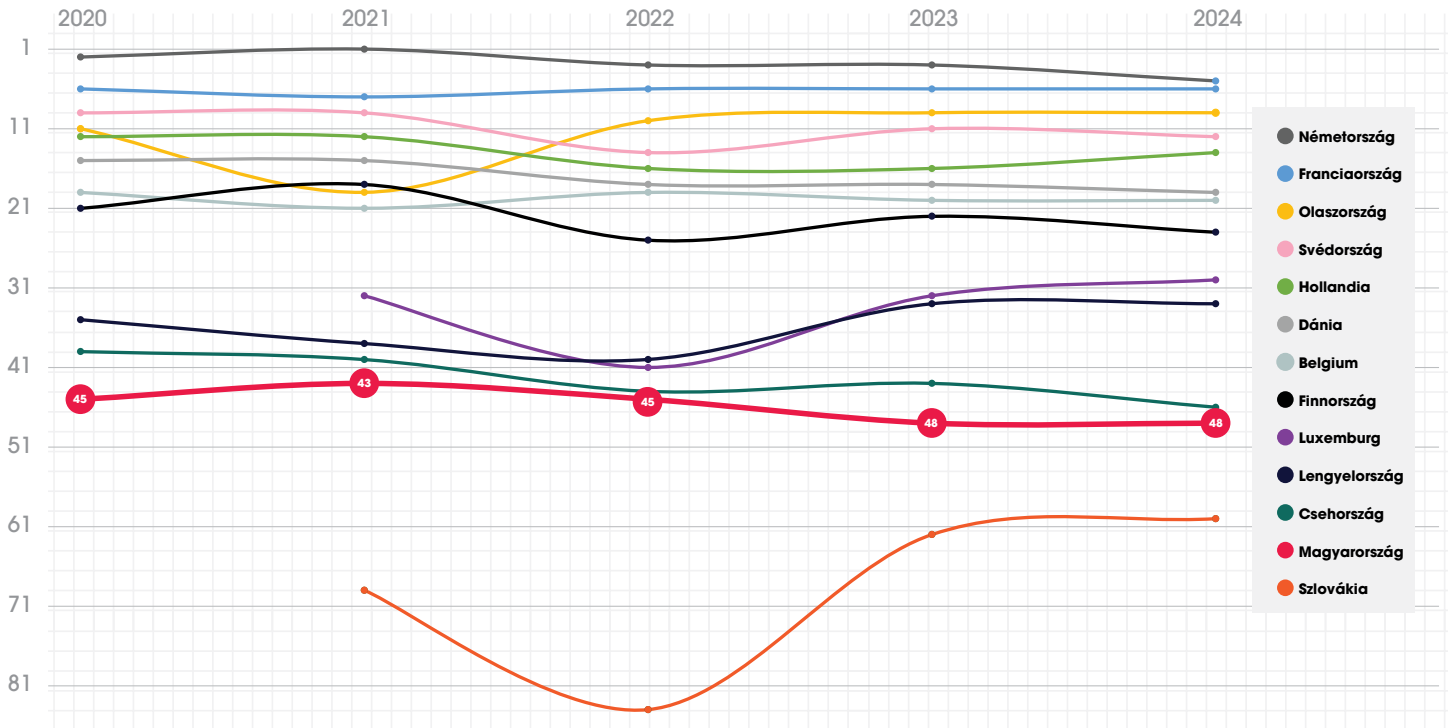
⁷ Rose, Andrew K. (2016) Like Me, Buy Me: The Effects of Soft Power On Exports. *Economics and Politics*, (28)2: 216–232.

⁸ Singh, J. P. – MacDonald, Stuart (2017) *Soft Power Today. Measuring the Influences and Effects*. A study commissioned by the British Council from the University of Edinburgh. https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/3418_bc_edinburgh_university_soft_power_report_03b.pdf – utolsó letöltés időpontja: 2024. január 17.

⁹ *The Soft Power 30*. <https://softpower30.com/country/hungary/> – utolsó letöltés időpontja: 2024. április 19.

Egy ugyancsak sokat hivatkozott, a 2020 és 2024 közötti helyzetet vizsgáló mérés, a világ 193 országának rangsorát felállító Global Soft Power Index¹⁰ hasonló képet fest: **48. helyezésünkkel (az EU-n belül ez a 18. helyet jelenti)**

a visegrádi országok közül egyedül Szlovákiát előzzük meg, de a tágabb régiókból már Horvátországot sem. A tendencia pedig itt is lefelé mutat: az adatfelvétel kezdő évében, 2020-ban még a 45. helyen álltunk (3. ábra).

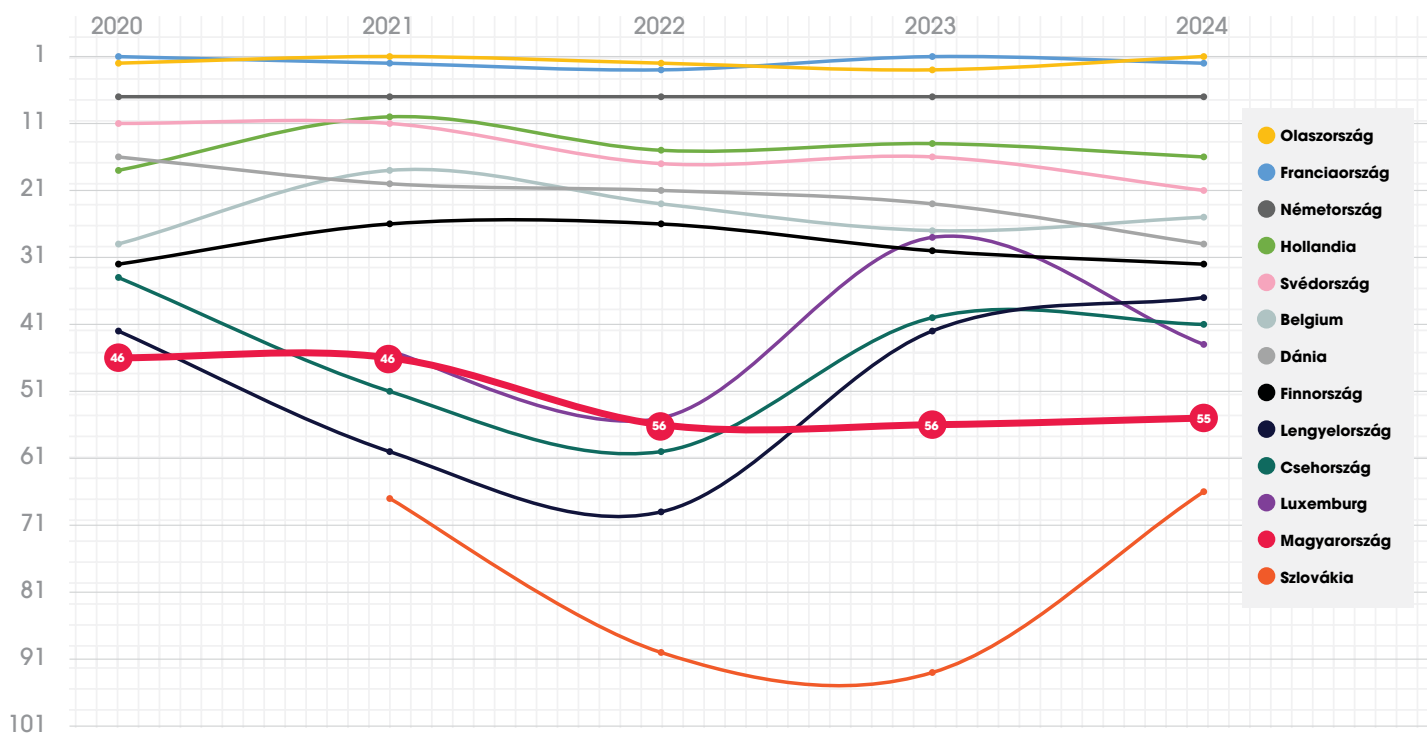

3. ábra: Magyarország és a referenciaországok helyezéseinek alakulása a Global Soft Power Index rangsorában 2020 és 2024 között (Forrás: Global Soft Power Index)

A Global Soft Power Index arra is lehetőséget kínál, hogy a számos tényezőtől összeálló *soft power*ön belül külön is megvizsgáljuk a kulturális vonzerő és befolyás alakulását, leválasztva arról egyebek mellett a nemzetközi kapcsolatokban játszott szerep vagy a globális gazdasági súly hatását. Így valamivel még rosszabb a helyzet: **az EU-n belül a vizsgált időszak egészében a 19. helyen álltunk, miközben globálisan a 2020-as 46. helyről 2024-re az 55. helyre csúsztunk vissza. Ezáltal még mindig Szlovákia**

előtt végeztünk (66.), de komoly hátrányba kerültünk Lengyelországgal (37.), és Csehországgal (41.) szemben, a tágabb környezetünkből pedig Horvátország (38.) is jócskán előttünk jár (4. ábra). Vagyis kulturális vonzerejét, befolyását tekintve Magyarország az uniós mezőny utolsó harmadában helyezkedik el, miközben közvetlen versenytársai, a visegrádi országok közül csak Szlovákiát tudja maga mögött.

¹⁰ Global Soft Power Index. The world's most comprehensive research study on perceptions of nation brands. <https://brandirectory.com/softpower/> – utolsó letöltés időpontja: 2024. április 19.

4. ábra: Magyarország és a referenciaországok helyezései a Global Soft Power Index kulturális alindikátorán 2020 és 2024 között (Forrás: Global Soft Power Index)

Mindez arra utal, hogy hazánk sokszínűsége, gazdag kulturális öröksége és kedvező geopolitikai, illetve történelmi sajátosságai ellenére nem képes hatékonyan

kihasználni az adottságaiban rejlő kultúra-gazdasági és kultúr-diplomáciai lehetőségeit. De vajon mi akadályozza ebben?

2.3. FŐBB KIHÍVÁSOK A KULTÚRAGAZDASÁGBAN

Rendkívül sok tényező függvénye, hogy egy nemzet milyen területen és milyen hatékonysággal képes felírni magát a világ kulturális térképére. Nem elhanyagolható például az ország mérete, az esetleges nyelvi korlátok, a gazdasági erő és sok egyéb, nehezen befolyásolható strukturális adottság szerepe. Ugyanakkor számos kisebb nemzet sikertörténete – a román film, a svéd és a koreai könnyűzene vagy a görög gasztronómia – arra bizonyíték, hogy **az állam rásegítő tevékenysége és az ezt támogató intézményi környezet kulcsszerepet játszhat a nemzeti kulturális termékek nemzetközi piacra való betörésében.** Ezért ezekről a tényezőkről is érdemes beszélni, amikor egy ország kulturális vonzerejének növelésén gondolkodunk.

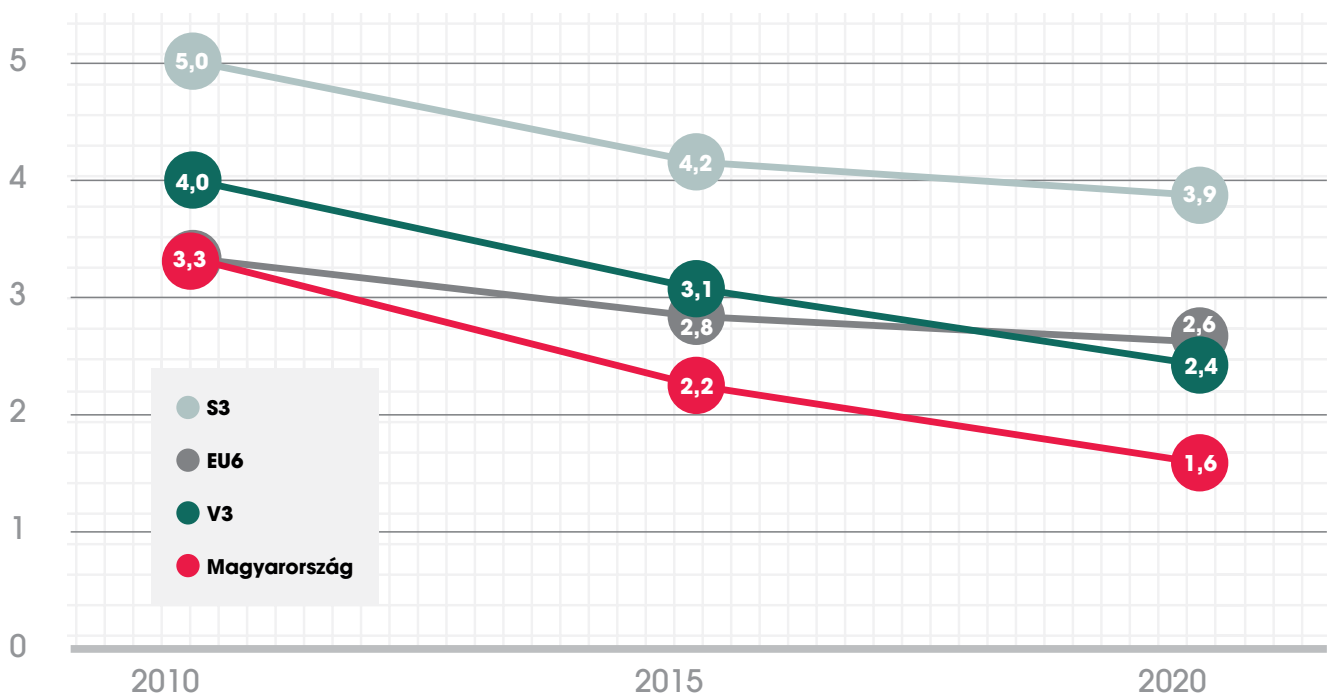
Általánosságban a **kulturális igazgatás mint állami tevékenység fő feladata olyan feltételrendszer kialakítása, amely biztosítja a kulturális javak előállítását és minél szélesebb körben történő bemutatását.** Magyarországon a kultúrafinanszírozás alapvetően három nagyobb forrásra épül: állami támogatásokra, piaci szereplők szponzorációjára, illetve uniós, valamint egyéb külföldi államok és szervezetek támogatására (ezekhez társulnak bizonyos területeken az értékesítési, illetve jegybevételek). A magyar kultúrafinanszírozás állami túlsúlyának mély történelmi gyökerei vannak. Hazánkban a holokauszt, majd az államszocialista rezsím egzisztenciálisan, nemritkán fizikai értelemben is **megsemmisítette vagy száműzetésbe kényszerítette az arisztokrácia és a nagypolgárság**

jelentős részét. Korábban ezek a műpártoló rétegek a történelmi egyházakkal együtt jelentős részt vállaltak a kulturális mecenatúrában. Így Nyugat-Európával és Észak-Amerikával szemben **Magyarországon csak korlátozottan tudott kialakulni olyan szélesebb, tehetős és kultúrafogyasztó felső középosztály, amely tevékenyen kivenné a részét a mecenatúrából.** Ezért a rendszerváltást követően is az állam maradt a kultúra fő mecénása — és ma is nélkülözhetetlen ebben a szerepében.

A kultúragazdaság bizonyos szektoraiban eközben a piaci viszonyok váltak meghatározóvá (ilyen például a könyvkiadás vagy a könnyűzene), máshol pedig egyre inkább forprofit szereplők is megjelentek. Így is jelentős maradt azonban az állami, önkormányzati fenntartású aktorok (például a tánc- és színházi előadó-művészetek) aránya, néhány területen pedig a kisszámú magán- és nonprofit szereplő ellenére az állami, önkormányzati szerepvállalás maradt domináns (például a muzeális közgyűjtemények esetében).

A rendszerváltást követő gazdasági visszaesés, majd a **2008-as világgazdasági válság nyomán csökkent a kultúra iránti fizetőképes kereslet:** a háztartások körében visszaesett a kulturális termékekre és szolgáltatásokra költött források mennyisége (5. ábra). Ez a folyamat megint csak felértékelte a tőkeszegény kulturális szektoron belül az állami mecenatúra jelentőségét. Ezért is aggályos, hogy **miközben az állam deklarálta csökkenteni igyekszik saját finanszírozói súlyát, a 2008-as válságot követően a magáncégek szponzorációs költségei is csökkenő tendenciát mutatnak.**

Magyarországon csak korlátozottan tudott kialakulni olyan szélesebb, tehetős és kultúrafogyasztó felső középosztály, amely tevékenyen kivenné a részét a mecenatúrából.

5. ábra: A magánháztartások kulturális javakra és szolgáltatásokra fordított átlagos fogyasztási kiadásainak aránya 2010 és 2020 között (százalék, vásárlóerő-paritás) (Forrás: Eurostat)

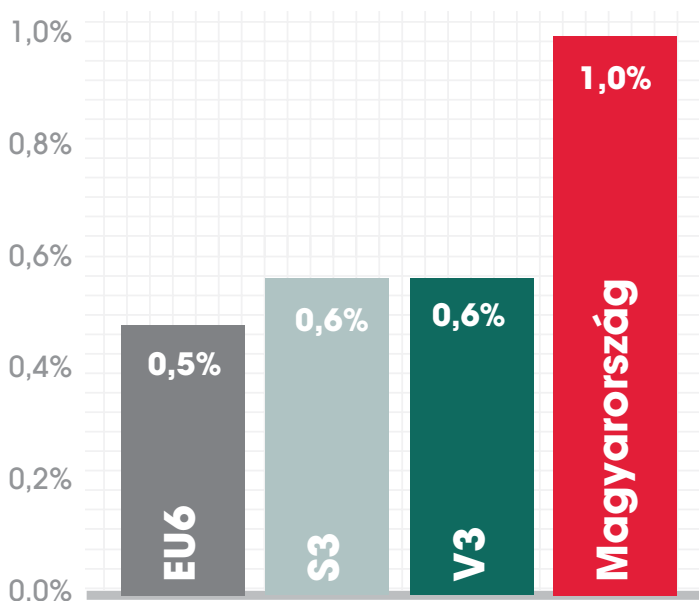
Mindezek nyomán a kulturális szféra hosszú távú nemzetközi versenyképessége szempontjából különösen nagy jelentősége van annak, hogy **az állam mennyi pénzt**

költ el finanszírozóként – de legalább ennyire fontos, hogy milyen hatékonysággal teszi ezt.

3. FŐBB PROBLÉMATERÜLETEK ÉS BEAVATKOZÁSI PONTOK

3.1. A KULTÚRAFINANSZÍROZÁS SZÉTTAGOLTSÁGA, A TÁMOGATÁSOK HASZNOSULÁSÁNAK ÁTTEKINTHETETLENSÉGE

A magyar kultúra nemzetközi vonzerejének a *soft power*-rangsorokban tükröződő gyengülése és az állami kultúratámogatásról szóló hazai közbeszéd fényében meglepő lehet, de az Európai Unió belül hazánk költi a legtöbbet kulturális szolgáltatásokra: GDP-arányosan épp az EU-átlag kétszeresét. Az elmúlt évtizedben 0,8 és 1,3 százalék közötti összeget fordítottunk erre a célra (a legfrissebb adatok szerint 2021-ben kerekén 1 százalékot), miközben az EU átlaga ugyanezen időszakban 0,5 százalék volt. Ez az érték ráadásul a közvetlen versenytársainkkal, a visegrádi országokkal való összevetésben is magasnak mondható (6. ábra).

6. ábra: Kulturális szolgáltatásokra fordított költségvetési kiadások a GDP arányában Magyarországon és a referenciaországokban 2021-ben (százalék) (Forrás: Eurostat)

A ráfordítások kiugró mértékének fényében különösnek tűnhet, hogy a rendszer minden szektorában tartós probléma a forráshiány, a szereplők alulfizetettsége, a pusztán túlélésért folytatott küzdelem mindennapi gondjai. Ez arra utal, hogy a kultúra területén a fő probléma nem a túl kevés állami ráfordítás, hanem a források alacsony hatékonyságú felhasználása. A magyar kultúrafinanszírozás egyrészt végletesen elaprózott, másrészt – nem függetlenül az utóbbi körülménytől – ellenőrizhetetlen az eredményessége.

A támogatási összegek elaprózódásának elsődleges oka a többszörös kultúrafinanszírozás. Egyrészt a feladatnak nincs valódi gazdája: a kultúra finanszírozására fordított összegnek (2024-ben mintegy 640 milliárd forintnak) kevesebb mint az egynegyedéért (mintegy 150 milliárd forintért) felel a Kulturális és Innovációs Minisztérium; a források elosztásában fajsúlyos szereplő többek között a kulturális örökségvédelemért felelős Közlekedési és Építésügyi Minisztérium vagy a nemzetpolitikáért és különféle kulturális fejlesztésekért felelős Miniszterelnökség, valamint számos további, önálló költségvetési szerv is. Ennél is fontosabb, hogy adott kulturális termék előállítására és a közönséghez való eljuttatására egyazon művészeti ág esetében egyszerre számos állami szervtől kell támogatásokra pályázni, méghozzá nagyon különböző és eltérő logikájú konstrukciókban (ez alól egyedül az egyszoros filmfinanszírozás kivétel).

A példa kedvéért tegyük fel, hogy egy nemzeti előadó-művészeti minősítésű népművészeti együttes nyolc helyszínből álló kárpát-medencei turnét szeretne megrendezni! Ahhoz, hogy a turné legalább nullszaldós legyen, nem elégedhetnek meg egyetlen olyan, néhány százezer forintos támogatással, amelyet az NKA Népművészeti Kollégiuma biztosítani képes. Az együttes ugyanakkor **egy-egy produkciója vagy turnéja megrendezéséhez egyszerre igényelhet és kaphat támogatást az NKA, a Csoóri Sándor Alap, a Magyar Művészeti Akadémia, a székhelye szerinti település önkormányzata részéről, a nemzeti minősítés okán normatívaként, illetve előadó-művészeti többlettámogatásként a kultúráért felelős minisztériumtól is.** És akkor még nem említettük a szponzorációban esetlegesen részt vállaló, nagy állami cégeket.

Egy ilyen töredezett rendszerben lényegében követhetetlen, hogy az ugyanazon célra **hasznosuló támogatások egyenként hol és milyen hatékonysággal hasznosultak** – miközben a mozaikszerűen összeálló finanszírozás biztosítása óriási energiákat emészt fel az érintettek részéről.

I 3.2. ADATHIÁNY – A TELJESÍTMÉNYÉRTÉKELÉS NEHÉZSÉGE

A kultúratámogatási célok és az elérésükhöz vezető eszközrendszer kijelölését rendkívül mértékben nehezíti, hogy **alig állnak rendelkezésre rendszerezett számadatok.** Nem létezik olyan átfogó kulturális adatbázis vagy kultúrpolitikai agytröszt, amely adat alapú visszajelzéseket tudna biztosítani a kultúrpolitikai döntéshozóknak. Az adathiány miatt a kultúrafinanszírozás **nélkülözni kénytelen azt a megbízható tudást, amely megalapozhatná a felelősségteljes és hatékony döntéshozatalt, illetve lehetővé tenné a befektetett források megtérülésének értékelését.**

Az állami és önkormányzati intézményfenntartók így **nem rendelkezhetnek tiszta képpel arról, hogy az általuk kinevezett intézményvezetők mennyire képesek sikeresen megszólítani a közönséget.** Az állami mecenatúra sem tudhatja, hogy az egyes alkotók, előadóművészek,

illetve különféle produkcióik mekkora népszerűségnek örvendenek. Hasonlóképpen lehetetlen nyomon követni, hogyan hasznosult egy-egy konkrét célra (koncertre, előadásra, kiállításra) juttatott támogatás.

Ennek a Magyar Államkincstár által működtetett adatpiac, az Országos Támogatás-ellenőrzési Rendszer jogi és adatszolgáltatási hézagjai¹¹ mellett két fő oka van:

01 A Nemzeti Filmintézetet leszámítva gyakorlatilag bármelyik állami kulturális mecenatúra bármilyen kulturális kiadványt vagy produkciót támogathat – **egyedül a kulturális intézmények működési célú támogatásai esetében érvényesülnek bizonyos jogszabályi megkötések.** A kincstári adatpiac rendszere nem volt alkalmas a támogatások nyomon követésére, a vegyes finanszírozású támogatások hazai és uniós intenzitási

¹¹ Az OTR törvényi háttéréről ld. bővebben: 2011. évi CXCV. törvény az államháztartásról (Áht.) 56/B. §- 56/D. §.

arányának megjelenítésére, illetve a kedvezményezett székhelyétől eltérő felhasználási hely megjelenítésére, ami számos torzulást hozhat létre a rendszerben.

02 Az adatszolgáltatási kötelezettség teljesítésének elmulasztását vagy a hibás, illetve hiányos, pontatlan adatszolgáltatást a hatályos szabályrendszer egészen 2024-ig nem szankcionálta. Annak ellenére sem, hogy a monitoringrendszerben nem rögzített támogatási döntés alapján elvileg nem bocsátható rendelkezésre támogatás.

A KSH éves idősoros kulturális adatsorai¹² is csak felszínes konzekvenciák levonására alkalmasak, empirikus adatokkal bizonyítható folyamatok bemutatására nem. A korábbi Előadóművészeti Iroda 2016-os beolvasztása a Pest Megyei Kormányhivatalba elérhetetlenné tette a naprakész összehasonlító statisztikákat az egyes előadó-művészeti intézmények látogatottsági adatairól, jegyárbevételeiről, előadásai számáról és repertoárjuk jellegéről, finanszírozási

mechanizmusaikról és foglalkoztatottsági adataikról. Az Országos Széchényi Könyvtár által üzemeltetett **Kulturális Statisztikai Adatgyűjtő Rendszer** esetében az adatok gyűjtésére, rendszerezésére és közzétételére vonatkozóan nincs egységes módszertan és webes felület, a rendszert pedig nem hangolták össze más állami adatgyűjtő rendszerekkel (például: MÁK OTR/kinccstári adatpiac, OBMR).

Egy ilyen rendszer az előadó-művészeti intézményvezetőket, színházi rendezőket, zenekarvezetőket **nem ösztönzi szakmai innovációra vagy plusz források felkutatására**. Ehelyett egyre inkább kitetté válnak az egyébként is túlsúlyban lévő állami támogatásoknak, amelyekből átlátható, adatalapú kiosztási mechanizmusok helyett informális kapcsolatok, alkalmi alkuk révén igyekeznek részesülni. A nem objektív és nem mérhető kritériumok alapján osztott állami támogatások súlyának növekedése ráadásul tovább torzítja a versenyt, ahelyett, hogy a fokozatos függetlenedés irányában hatna.

I 3.3. EMBERI ERŐFORRÁSOK: A MŰVÉSZETI OKTATÁS PROBLÉMÁI ÉS A MENEDZSMENT-SZEMLELET HIÁNYA A KULTÚRAGAZDASÁGBAN

A 2013 és 2019 közötti gazdasági konjunktúra idején számos kulturális intézmény újult meg, jött létre vagy kapott új funkciót. Az infrastrukturális beruházásokat azonban nem tudta követni az emberi erőforrások fejlesztése, a nemzeti és nemzetközi szintű kulturális tudástranszfer bővülése, ahogy a kulturális dolgozók egyre kevésbé versenyképes bérszínvona sem. Ezért ma már **a kulturális területen dolgozók körében is jelentős a munkaerőhiány, a pályaelhagyás, a kulturális hivatásokban foglalkoztatottak átlagéletkora pedig egyre növekszik.**

Ma már a kulturális területen dolgozók körében is jelentős a munkaerőhiány, a pályaelhagyás, a kulturális hivatásokban foglalkoztatottak körében pedig egyre növekszik az átlagéletkor.

¹² <https://www.ksh.hu/stadat?lang=hu&theme=ksp> (letöltés: 2023.11.04.)

A KULTURÁLIS SZÉKTOR UTÁNPÓTLÁSA A KÖZOKTATÁSBAN

A kulturális szektor utánpótlásképzésének hiányosságai a közoktatás szintjén kezdődnek. **A Nemzeti Alaptanterv a magyar nyelv és irodalom, illetve a történelem közismereti tantárgyak oktatásában nem használja élő „segédeszközként” a kultúrát.** Az ének-zene tárgy megújítására például legutóbb a Kodály-módszer jegyében került sor a 20. század második felében, de a digitális korban a rajz és vizuális kultúra oktatása sem tud lépést tartani az online térben zajló audiovizuális forradalommal. Az iskolai filmklubok, amatőr diákszínházi körök mellett a színházművészeti intézmények egy része foglalkozik ifjúsági drámapedagógiával, ahogy a nagyobb múzeumok is tartanak múzeumpedagógiai foglalkozásokat. Ezek azonban mindmáig nem szervesültek a Nemzeti Alaptantervben. **Így a pedagógusok személyes elköteleződésének és anyagi erőforrásainak függvénye, hogy diákjaik hol, mikor és milyen formában találkozhatnak a kultúrával az oktatásuk során.**

Magyarországon nagyon sok mindenért lehet plusz pontokat kapni a felsőoktatási felvételi során – **a művészeti alkotásban vagy előadásban (például: diákszínházi) történő részvételért, illetve a közgyűjteményekben (például: könyvtárak, muzeális intézmények) végzett önkéntes munkáért azonban nem járnak plusz pontok.** Egy igazolt élsportoló mentesülhet az iskolai testnevelés órán való részvétel alól, egy gyermekkorában éneklő vagy diákzenekarban játszó tanuló azonban nem kaphat felmentést az iskolai ének-zene órák látogatása alól. Márpedig nemzetközi tapasztalatok igazolják, hogy az ilyen és hasonló korai ösztönzők jelentős mértékben képesek hozzájárulni a versenyképes utánpótlás megalapozásához.

Svédország a könnyűzenei export terén az 1970-es évek óta „nagyhatalomnak” számít, annak ellenére is, hogy lakosság száma egészen a 2010-es évekig alacsonyabb volt a Magyarországnál. Ennek csak egyik oka az, hogy a skandináv országokban hagyományosan magas színvonalú a közoktatás, illetve azon belül is az angol mint idegen nyelv oktatása. Emellett főként a közoktatás keretében a könnyűzenei együttesek alapításának ösztönzése vezetett oda, hogy az angol nyelven előadó svéd együttesek közül számos bekerült az alapvetően angolszász zenekarok által uralt nemzetközi popzenei mainstreambe. Az iskolai zenei neveléssel függhet össze az is, hogy a világon Svédországban a legmagasabb (a teljes népesség 15 százaléka) a kórustagok aránya.

FELSŐOKTATÁS ÉS SZAKKÉPZÉS

Magyarországon **17 felsőfokú oktatási intézményben zajlik művészeti, alap-, mester-, valamint doktori képzés, és ebből 6 kizárólag művészeti felsőoktatással foglalkozik.**¹³ Az itt indított szakok tantárgyai között mégis **alig jelenik meg a kultúra-gazdaságtan, az alapvető közgazdaságtani és vállalkozói ismeretek oktatása.** Márpedig a frissen diplomázott, pályakezdő művészek szempontjából épp ez lenne az egyik alapvető feltétele annak, hogy kulturális vállalkozóként érvényesülni tudjanak a kulturális áruk és szolgáltatások piacán. Mindeközben az elmúlt évtizedeken általában **a kulturális szakemberek (kulturális menedzserek, művészeti igazgatók stb.) képzése és továbbképzése is visszaszorult.**

¹³ Ezek: Budapest Cirkuszművészeti és Kortárs Tánc Főiskola (BCKF), Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem (LZFE), Magyar Képzőművészeti Egyetem (MKE), Magyar Táncművészeti Egyetem (MTE), Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME), Színház- és Filmművészeti Egyetem (SZFE).

PÁLYAKEZDÉS, A FIATAL MŰVÉSZEK TÁMOGATÁSA

A művészeti utánpótlásképzés és a generációs vérfrissítés szempontjából is problémás, hogy az elérhető támogatások, a művészeti teljesítményt jutalmazó plusz források elsősorban nem a pályakezdő fiatalokat, hanem az életművük lezárása felé közeledő, idősebb alkotókat jutalmazza. A probléma persze nem azzal van, amikor az állam korosabb alkotók életművét díjazza megérdemelten – hanem azzal, hogy jóval kevesebb forrás segíti a következő nemzedéket és a kulturális szektorban dolgozók vérfrissítését.

A Magyar Művészeti Akadémia részéről igényelhető művészi adományok igénybevétele feltétele például a 65. életév betöltése, a Művészeti életpálya elismerés pedig posztumusz is adományozható a közeli hozzátartozók részére. A Nemzet Művésze cím is csak a 65. életévüket betöltött Kossuth-díjasok részére adományozható, a Nemzet Színésze cím betöltésének alsó korhatára pedig 62 év.

Tekintetbe véve, hogy a fiatal és pályakezdő művészeknél jóval jelentősebb a lezárt életpályával rendelkező, alkotni vagy előadni már nem minden esetben képes művészek rendszeres havonkénti támogatása, ezek az elismerések inkább szimbolikus (és egyébként igen fontos szociális) célt szolgálnak, mintsem kulturális politikai jelentőségűek. A jövő művésznemzedékeinek kinevelése és pályán tartása helyett leginkább csak a múltbeli teljesítmények elismerésére alkalmasak.

Hasonlóan fontos lenne olyan támogatási konstrukciók létrehozása, amelyek kifejezetten a pályakezdésben, a piacra, ezt követően pedig a nemzetközi piacra jutásban segítenék a fiatal művészeket.

A PIACI ÉRVÉNYESÜLÉSHEZ SZÜKSÉGES SEGÍTSÉG HIÁNYA

A művész csak a legkritikább esetben született üzletember. Márpedig a tehetség és az alkotókészség a művészi siker elengedhetetlen, de távolról sem egyetlen feltétele. Az alkotó- és előadó-művészeti piac versenykörülményei között az alkotások, előadások értékesítéséhez üzleti, vállalkozói, menedzseri ismeretekre is szükség van.

Ezzel összefüggő probléma, hogy a magyar kulturális intézmények gyakorlati működésében – például az egyetemekével ellentétben – csak esetlegesen, legtöbbször egyáltalán nem különül el egymástól a szakmai-művészeti, illetve a gazdasági és szervezeti működtetés. Hazánkban magától értetődőnek számít, hogy egy színház operatív irányítását színész, egy zenei társulatát zenész végezze – márpedig ezek a vezetők művészi kvalitásaik ellenére nem feltétlenül értenek ugyanúgy a szervezetirányításhoz, a gazdálkodáshoz vagy éppen egy mecénási program megszervezéséhez és más külső források mozgósításához. A gazdasági és szervezeti irányításhoz szükséges képzettségről vagy az ilyen irányú tapasztalatok meglétéről ma nem kell számot adni a kiválasztás során, ezért az adott intézményvezető személyes rátermettségétől, agilitásától függ, hogy a szakmai irányítás ellátása mellett ilyen irányú képességeit is fejleszti-e.

I 3.4. KISZÁMÍTHATATLANSÁG ÉS A KULTURÁLIS KERESLET (A LÁTOGATÓK, NÉZŐK) IGÉNYEINEK HÁTTÉRBE SZORULÁSA

Az állami túlsúlyú kultúrafinanszírozási rendszer önmagában nem lenne feltétlenül probléma, a gyakorlatban azonban csak tartós konjunktúra idején tud fenntartható és kiszámítható módon működni. Recesszió idején az állam a kieső költségvetési bevételei miatti kényszerű kiadáscsökkentést jellemzően elsőként a kulturális területen szokta meglépni.

Recesszió idején az állam a kieső költségvetési bevételei miatti kényszerű kiadáscsökkentést jellemzően elsőként a kulturális területen szokta meglépni.

A magyar kultúrpolitikában olykor olyan innovatív elemek, sokszor a magyar viszonyokra adaptált külföldi minták is megjelentek, amelyekre érdemes építeni. Ezek közé tartozik például a Nemzeti Filmintézet filmtámogatási rendszere, illetve a Nemzeti Kulturális Alap szakmai kollégiumainak támogatáspolitikája, vagyis a brit minta alapján a szerencsejátékhoz

kapcsolódó adóbevételek becsatornázása az NKA-ba és a filmfinanszírozás rendszerébe. Minden működési zavara ellenére jó kiindulópont volt az előadó-művészeti társaságiadó- (tao-) kedvezmények rendszere is, amely mérhető paraméterekhez rendelt, teljesítményalapú és kiszámítható rendszert biztosított az érdekelt társulatok számára. Ezek mellett az szja kulturális civil szervezeteknek is adományozható 1 százaléka, az adományozási adókedvezmények vagy a nonprofit gazdasági társaságok mint kulturális intézményfenntartók megjelenése is ebbe a körbe tartozik.

A gyorsan változó kultúrafinanszírozásnak azonban gyakran épp az efféle jó gyakorlatok váltak az áldozataivá. A kétségkívül visszaélésekhez is vezető taorendszer helyére lépő előadó-művészeti többlettámogatás kizárólagosan diszkrecionális, vagyis szubjektív elosztási alapú rendszert hozott létre. A többlettámogatás a kultúráért felelős államtitkár, illetve a miniszter által indokolási kötelezettség nélkül, teljesen saját belátás szerint elosztható forrás, amely kiszámíthatatlanná tette az egyes intézmények hosszú távú finanszírozását. Ez különösen nagy problémákat okoz az úgynevezett független előadó-művészeti szektorban, hiszen a taorendszerben egyes cégek lényegében „leszoktak” a szponzorációról.

I 3.5. A VILÁGOS KULTÚRASTRATÉGIA HIÁNYA ÉS A SZÉLSŐSÉGES POLARIZÁCIÓ HATÁSA A MAGYAR KULTÚRA NEMZETKÖZI VERSENYKÉPESSÉGÉRE

Bár a rendszerváltás utáni magyar kultúrpolitikára általánosságban a nagyfokú pragmatizmus volt jellemző, a gyakran improvizatív, éles fordulatokat produkáló támogatáspolitikát gátolta a hosszú távú kultúrstratégiai tervezést. **Magyarországnak ma sincs például egységes, világos célokat és eszközöket kijelölő kultúrastratégiája, kultúrdiplomáciai stratégiája, illetve kulturális exportstratégiája.** Így túl nagy szerep jut az informális kapcsolatoknak, a személyes érdekérvényesítésen alapuló egyedi alkuknak, a gyorsan változó kultúrpolitikai erőviszonyok alakulásának. Ez egyebek mellett azért is probléma, mert kutatások alapján általánosságban megállapítható, hogy **minél tartósabb és kiszámíthatóbb egy állam kultúrafinanszírozási rendszere, annál nagyobb mértékben járul hozzá a kulturális szektor az adott állam gazdaságához.**¹⁴

Magyarországon a rendszerváltás óta folyamatosan, az ezredforduló óta pedig egyre gyorsuló ütemben fokozódik

a **szélsőséges politikai polarizáció**, amely az úgynevezett kultúrharc kormányokon átívelő jelenségén keresztül nem lebecsülendő **bizonytalansági tényezőt iktat a kultúra állami finanszírozásába, ezáltal pedig általában a kultúragazdaságba.** A mély belső megosztottság, a társadalmi kohézió hiánya kifelé is gyengíti a *soft power*-jellegű érdekérvényesítő képességeket, ami hétköznapi közérzetünk mellett pénzben kifejezhető károkat is okoz az országnak.

“Minél tartósabb és kiszámíthatóbb egy állam kultúrafinanszírozási rendszere annál nagyobb mértékben járul hozzá a kulturális szektor az adott állam gazdaságához.”

¹⁴ Lásd például: Tóth Ákos (2013) *Kultúrafinanszírozás az Európai Unió tagállamaiban és Magyarországon*. Akadémiai Kiadó: 49.

4. AZ EGYENSÚLY INTÉZET SZAKPOLITIKAI JAVASLATAI A MAGYAR KULTÚRA EXPORT- KÉPESSÉGÉNEK NÖVELÉSÉRŐL

Magyarország a kultúrák közötti kommunikáció és kölcsönhatások szempontjából különösen kedvező ponton helyezkedik el – ezt az előnyt ma mégsem képes kihasználni. Annak érdekében, hogy jobban tudjunk élni a kultúra közösségteremtő erejével, gazdasági potenciáljával

és *soft power*-tartalékaival, átgondolt stratégia alapján kell lefektetni egy átláthatóbb, innovatívabb és versenyképesebb kultúragazdaság alapjait. Ezt a célt szolgálják az alábbi javaslatok.

I 4.1. HATÉKONYABB KULTÚRAFINANSZÍROZÁS, ADATALAPÚ TELJESÍTMÉNYÉRTÉKELÉS

A hatékonyabban hasznosuló kultúrafinanszírozási rendszer érdekében három fő problémát kell orvosolni: **1. a teljesítményértékelés alacsony hatékonyságát, az intézményspecifikus közönségvizsgálati (előadó-művészetek) és látogatóvizsgálati (közgyűjtemények, közművelődés) standardok hiányát; 2. a kultúrafinanszírozás pazarló, „többszatszórás” voltát; 3. az egyedi kérelemre történő diszkrecionális, vagyis ellenőrizhetetlen szempontok szerinti, szubjektív belátás alapján zajló forráselosztás elterjedtségét.**

HOZZUNK LÉTRE KULTURÁLIS FELADATKATASZTERT!

A települési önkormányzatok kulturális feladatellátásának központi költségvetési támogatása nem feladatalapon, hanem normatív jelleggel, lakosságszám alapján történik. Ráadásul a kulturális intézmények és fenntartóik kötelezően ellátandó feladatai ma szétszórva, hézagosan és strukturálatlanul elérhetők az

egy-egy ágazati jogszabályokban. **Nem létezik egységes jogszabályban meghatározott feladat kiosztás, amely pontosan meghatározná az egyes szintek és szereplők kötelezettségeit, illetve amely mérhető paramétereket rendelne a feladatellátás teljesüléséhez.**

A differenciáltabb és hatékonyabb, feladatalapú finanszírozás érdekében hozzunk létre **kulturális feladat katasztert a települési önkormányzatok, a központi közigazgatás és a központi közigazgatás alsóbb szintű intézményei (például: járási szint) által ellátandó kulturális feladatok és szolgáltatások számbavételével!** Ennek keretében el kell különíteni egymástól az ingyenes, illetve visszatérő kulturális szolgáltatások kategóriáit, és meg kell határozni az állami támogatás intenzitását az önkormányzati kulturális feladatellátás különböző kategóriái szerint.

▶ LÁTOGATÓ- ÉS KÖZÖNSÉGVIZSGÁLATI STANDARDOKAT A HATÉKONY TELJESÍTMÉNYÉRTÉKELÉS ÉRDEKÉBEN!

A kulturális támogatások hasznosulásának megfelelő értékelése és a teljesítményelv kiterjesztése érdekében átlátható, objektív adatokon alapuló felmérésekre és módszertanra van szükség a finanszírozási rendszerben. Ezért **dolgozzunk ki és vezessünk be ágazat- és intézményspecifikus közönségvizsgálati (előadó-művészetek) és látogatóvizsgálati (közgyűjtemények, közművelődés) standardokat az állami kultúrafinanszírozás feltételeként!**

▶ ADATALAPÚ FORRÁSELOSZTÁS: HOZZUNK LÉTRE ELŐADÓ-MŰVÉSZETI MONITORINGIRODÁT!

A kultúrpolitikai stratégiaalkotáshoz és a hatékony kultúrafinanszírozáshoz nélkülözhetetlenek a naprakész, integrált adatbázisok. Ennek érdekében hozzunk létre kellő emberi és anyagi erőforrásokkal ellátott **Előadó-művészeti Monitoringirodát!** Az intézmény feladata az lenne, hogy **rendszeres formában összegyűjtse és feldolgozza a központi költségvetés terhére támogatott alkotó- és előadó-művészeti projektek, produkciók értékesítési, illetve jegyárbevételeire, látogatószámára, közönség- és kritikai visszhangjára (recenziók), médiamegjelenéseire stb. vonatkozó adatokat.** Ahol lehetséges, a támogatások hasznosulásának adataalapú monitorozását az előadó-művészeteken kívülre is terjesszük ki!

▶ DUÁLIS VEZETÉST AZ ÁLLAMILAG FINANSZÍROZOTT KULTURÁLIS INTÉZMÉNYEK ÉLÉN!

Az állami finanszírozásban részesülő kulturális intézmények esetében joggal elvárható a magas szintű szakmai tartalom mellett a professzionális gazdálkodás és szervezeti működés. Ezért ezen intézmények működésében **a művészeti igazgatók autonóm szakmai, stratégiai irányítása mellett menedzserigazgatók feleljenek a felelős gazdálkodásért és a szervezeti menedzsmentfeladatok ellátásáért, illetve a külső (mecénási, pályázati stb.) források bevonásáért!** Ennek alternatívája lehet az, ha az állami fenntartású intézmények vezetésére **kizárólag olyan személy pályázhat, aki releváns (például közgazdász, művészetiigazgató- vagy művészetmenedzsment-) végzettséggel, illetve meghatározott szervezetirányítási tapasztalattal rendelkezik.**

▶ VONJUK BE NAGYOBB MÉRTÉKBEN A MECÉNÁSOKAT, A SZPONZOROKAT ÉS A FENNTARTÓKAT A KULTURÁLIS KÖLTSÉGVETÉSI SZERVEK MUNKÁJÁNAK MONITORINGJÁBA!

A kulturális költségvetési szervek esetében ma kizárólag a fenntartó szakminisztérium vagy települési önkormányzat apparátusának szakértelmén, elhivatottságán múlik az adott kulturális költségvetési szerv működésének ellenőrzése. A felügyelő testületekben a mecénások, szponzorok bevonásával a támogatókkal és a közönséggel való kommunikáció és kapcsolattartás színvonala is javítható lenne. **Vonjuk be nagyobb mértékben a mecénásokat, a szponzorokat és a fenntartókat az állami és önkormányzati fenntartású kulturális költségvetési szervek munkájának monitoringjába,** a gazdasági társaságok felügyelőbizottságaihoz és igazgatótanácsaihoz hasonlóan! Az angolszász *boardok* mintájára **hozzunk létre felügyelő testületeket a fenntartó, a főbb szponzorok, mecénások, az intézményvezetés és a szakmai dolgozók delegáltjainak bevonásával!**

A kultúrpolitikai stratégiaalkotáshoz és a hatékony kultúrafinanszírozáshoz nélkülözhetetlenek a naprakész, integrált adatbázisok.

▶ TÁMOGATÁSI TERÜLETENKÉNT EGYCSATORNÁS KULTÚRAFINANSZÍROZÁST!

Ahhoz képest, ha egy-egy produkció finanszírozásához tucatnyi kisösszegű, eltérő logika szerint szétosztott forrásból kell összegyűjteni a szükséges pénzt, hatékonyabb és nyomon követhetőbb, ha egy-egy művészeti terület szereplőinek egyazon forrásból biztosítunk elegendő mennyiségű pénzt. **Minden támogatási terület esetében hozzunk létre egycsatornás kultúrafinanszírozási rendszert a mecenatúrák profiltisztítása révén!** (Például: a népművészet esetében kizárólag a Csoóri Sándor Program lássa el a finanszírozási feladatokat, és ne lehessen, de ne is kelljen másik intézményhez fordulni plusz támogatásért ugyanazon projektre!) Másik oldalról **az állam ugyanazt a kulturális eseményt vagy kiadványt csak egyazon központi költségvetési forrás terhére támogassa (megfelelő nagyságrendű összeggel)** a hasznosulás áttekinthetőbb vizsgálata érdekében!

▶ HOZZUNK LÉTRE KREATÍV CSOMÓPONTOKAT A NAGYOBB KULTURÁLIS TERÜLETEKEN!

A központi kulturális igazgatás leterheltsége és a kulturális szektor fővárosi túlsúlya miatt, illetve a szétaprózott erőforrások egyesítésében rejlő lehetőségek kihasználása érdekében nagyobb fokú koordinációra van szükség az egyes művészeti ágak szereplői között. Ezért **az egyes művészeti ágakon, tématerületeken belül hozzunk létre kreatív „csomópontokat” (hubokat), együttműködési hálózatokat az érintett civil és forprofit szereplők bevonásával, amelyek afféle kulturális konzorciumokként és egyeztetési csatornaként koordinálnák az egyes szereplők országos és nemzetközi tevékenységét.** Példának okáért a komolyzene esetében ilyen lehetne a Művészetek Palotája, a Zeneakadémia/LFZE, a Magyar Zene Háza, a Budapest Music Center, a Magyar Állami Operaház, a nemzeti és kiemelt minősítésű szimfonikus zenekarok, az egyes hanglemezkiadók, egyetemi szintű zenei képzőhelyek, konzervatóriumok, a nagy vidéki színházak operatagozatai, illetve független előadóművészek strukturális együttműködése közös javaslatok kidolgozásával és az ország kulturális igényeinek komplex rendszerben történő lefedésével. Fontos, hogy a hálózatosodás az egyenrangú partnerségre alapuló együttműködésről és az erőforrások megosztásáról szóljon, ne egyes intézményi szereplők befolyásának és lobbijének a többiek rovására történő túlburjánzásáról.

I 4.2. AZ UTÁNPÓTLÁSKÉPZÉS SEGÍTÉSE, A PIACI VERSENYKÉPESSÉG NÖVELÉSE

Az iskolarendszer ma nem támogatja a tehetségek mielőbbi felfedezését és kezdeti lépéseik támogatását a művészet területén. Azok pedig, akik így is hivatásuknak választják a kultúrát, nem jutnak hozzá ahhoz az alapvető pénzügyi, illetve kultúra-gazdaságtani képzéshez, amely segíthetné őket az érvényesülésben. **A piacképes tudás hiánya** nemcsak versenyhátrányt okoz, de hosszabb távon a lemorzsolódás a pályaelhagyás irányába hat.

A piacképes tudás hiánya nemcsak versenyhátrányt okoz, de hosszabb távon a lemorzsolódás a pályaelhagyás irányába hat.

▶ PLUSZ FELVÉTELI PONTOKKAL JUTALMAZZUK AZ ISKOLAI MŰVÉSZETI TEVÉKENYSÉGET!

A svéd könnyűzene globális diadalútja arra tanít, hogy egy Magyarországhoz hasonlóan kis méretű, nyelvi korlátok közé szorított nemzet is ki tud nőni a határai közül, ehhez azonban már az alapfokú oktatásban le kell fektetni az alapokat. **A magyar köznevelési rendszer jelenleg semmilyen módon nem motiválja rendszerszinten a diákokat a színjátszó körökben, kórusokban, együttesekben való részvételre, így nem tud megfelelően hozzájárulni az utánpótlást biztosító tehetségek alapképzéséhez, felfedezéséhez és „pályára állításához”. Így egyéni motiváció vagy családi ösztönzés hiányában a többre hivatott, tehetséges gyerekek sokszor elkallódnak, esetleg fel sem fedezik magukban a tehetséget.**

A versenysporthoz és a természettudományos tárgyakhoz hasonlóan az államnak a művészetek terén is érdemes ösztönöznie a tehetségek művészeti életpálya-választását. **A művészeti alkotásban vagy előadásban (például: diákszínjátszás, kórus) történő részvétel, illetve a közgyűjteményekben (például: könyvtárak, muzeális intézmények) végzett önkéntes munka jelentsen plusz pontokat a diákoknak a felsőoktatási felvételinél!**

▶ A KULTÚRA-GAZDASÁGTANI, MENEDZSERI ISMERETEK OKTATÁSA JELENJEN MEG A MŰVÉSZETI KÉPZÉSEKBE!

A művészeti alap-, mester-, és osztatlan képzések kerettantervében jelenjen meg az alapszintű üzleti ismeretek oktatása az adott szak képzési rendszerében! Ez elengedhetetlen a frissen végzett alkotó- és előadó-művészek piaci versenyhelyzetekben való boldogulásához.

▶ CÉLZOTT MENTORPROGRAM KERETÉBEN HOZZUK ÖSSZE A MŰVÉSZETEK AZ ÉRVÉNYESÜLÉSÜKET SEGÍTŐ MENEDZSMENTTUDÁSSAL!

Az állam a kultúratámogatás részeként ösztöndíjprogrammal segítse a fiatal művészek menedzsmenttámogatását! Egy ilyen program keretében

az állam meghatározott ideig (például egy éven keresztül) biztosítaná a forrást és a kiválasztott szakembereket olyan támogató szakmai tevékenységek elvégzésére, mint a kiállítás- vagy fellépésszervezés, egy weboldal elkészítése, egy fotózás megszervezése és lebonyolítása, egy kommunikációs képzés vagy éppen egy külföldi művészeti ügynökséggel való együttműködés létrehozása. **Ezáltal egyszerre lehetne támogatni a leendő alkotókat és művészeti menedzsereket is, miközben egy ilyen együttműködés tartós, önálló kereslet generálására is alkalmas a művészek oldalán, hiszen megtapasztalnák a professzionális menedzsmentszolgáltatások gyakorlati hasznát a piaci érvényesülés során.** A program megvalósulhat hagyományos alkotói ösztöndíj részeként is, de a cél szempontjából egy önálló, erre dedikált mentorprogram lenne ideális.

▶ VEZESSÜNK BE DIFFERENCIÁLT MŰVÉSZI ÉLETPÁLYAMODELLT!

Az utánpótlás egyre súlyosbodó problémája, hogy sok fiatal tehetséget elriaszt **a művészi pálya általános anyagi bizonytalansága, illetve bizonyos művészeti tevékenységekben az aktív évek és a nyugdíjas kor közötti évek áthidalásának nehézségei.** Bár az elmúlt években többször is felvetődött egy művészeti ágazatokra differenciált életpályamodell kidolgozásának gondolata, amely a kiszámítható bérfejlődés, az objektív kritériumok szerinti előmeneteli rendszer kialakításával a képzéstől a pályakezdésen át a visszavonulásig, illetve a nyugdíjba vonulásig afféle biztonsági hálót nyújtana a művészeknek, az átfogó megoldás máig is várat magára. **Dolgozzunk ki és vezessünk be az egyes művészeti ágazatok sajátosságaihoz igazított, differenciált életpályamodell a művészi pálya vonzerejének növelése érdekében!**

Az anyagi kiszolgáltatottság hosszú távú mérséklésének további elemeként **ösztönözzük az alkotó- és előadó-művészeti dolgozók érdekvédelmi szerveződését!** Erre lehet jó eszköz a **szakszervezetek** érdemi állami támogatása vagy – amerikai mintára – a kötelező szakszervezeti tagság a professzionális művészek számára, de akár az is, ha az adó 1 százalékát a kulturális területen létrejövő szakszervezetek támogatására is fel lehet ajánlani.

I 4.3. A MINŐSÉGELV, AZ INNOVÁCIÓ ÉS AZ ÖNÁLLÓSODÁS ÖSZTÖNZÉSE

A kultúra finanszírozásában a kereslet-kínálat viszonyai helyett az intézmények presztízse és az intézményvezetők, fenntartók lobbijereje a döntő tényező. Az előadó-művészeti többlettámogatások elosztása **a kultúráért felelős miniszter és államtitkár kevéssé átlátható szempontok szerint kialakított döntésének függvénye, amelyeket indokolni sem kötelesek.** Egy hatékonyabb kultúrafinanszírozási rendszer nem nélkülözheti a minőségelvet és a teljesítmény mérhető kritériumok alapján történő ösztönzését, illetve a nagyobb kiszámíthatóságot.

▶ ADÓKEDVEZMÉNNYEL ÖSZTÖNÖZZÜK A KULTÚRA TÁMOGATÁSÁT!

A kulturális szféra tőkeszegénységét mérsékelhetné, ha a vállalati szférát valamilyen formájú adókedvezménnyel ismét sikerülne érdekeltté tenni a kulturális szervezetek, intézmények támogatásában – természetesen a visszaélések kiszűrésére alkalmas, adat alapú monitoringrendszer kialakítása mellett. **Ösztönözzük ismét adókedvezménnyel a kultúragazdaság szereplőinek támogatását, és terjesszük ki valamennyi kulturális intézményre (vagyis a közgyűjteményekre is)!** A korábbi taokedvezménnyel ellentétben azonban ebbe a konstrukcióba foglaljuk bele azokat a kiemelt hasznosságú művészeti tevékenységet folytató társulatokat, szervezeteket is, amelyek jellegükből adódóan nem tesznek szert jegyárbevételre – ilyenek például a színházi neveléssel, tehetség gondozással, művészetpedagógiával, iskolai művészeti tudástranszferrel foglalkozó szereplők.

▶ ÉVENKÉNTI ÁLLAMI KORTÁRSMŰTÁRGY-VÁSÁRLÁSI PÁLYÁZATI KERETET!

A kortárs magyar képzőművészet és a népi iparművészet regionális és európai pozíciójának javítása érdekében a vásárok, a Magyar Mecénás Program és a különböző magánkezdeményezések mellett az állam fokozottabb szerepvállalására is szükség van. A kortárs képzőművészeti alkotások kiállítása a közgyűjteményekben szemléletformáló hatású lehet a közönség számára. **Az állam ezért évente hirdessen kortársműtárgy-vásárlási pályázati keretet a képzőművészeti muzeális intézmények állománygyarapítása érdekében!**

▶ „KULTURÁLIS BÖRZE” – AZ ÁLLAM SEGÍTSE A MŰVÉSZEK ÉS MECÉNÁSOK EGYMÁSRA TALÁLÁSÁT!

A magántőke fokozottabb bevonását a művészet finanszírozásába nem csupán a fizetőképes közép- és felső középosztály viszonylag alacsony létszáma, hanem a **potenciális mecénások és a kulturális szereplők egymásra találásának nehézkessége is okozza.**

Ha az államnak deklarált célja a magánmecenatúra súlyának növelése a kultúrafinanszírozásban, segítsen megerősíteni az ehhez ma csak hiányosan vagy egyáltalán nem létező alapokat! **A kultúra és a gazdaság nagyobb ágazati szövetségeivel, kamaráival együttműködve hozzon létre évente ismétlődő összekötő fórumot, afféle „kulturális börzét” a kereslet és a kínálat találkozásának elősegítésére!** Ezen a kulturális szereplőknek lehetőségük nyílna arra, hogy felhívják magukra a kultúratámogatásban pénzügyi ösztönzőkkel érdekeltté tett gazdasági szereplők, illetve vagyonos magánszemélyek figyelmét, és hosszú távra szóló támogatási megállapodásokat alapozzanak meg.

I 4.4. *SOFT POWER*-ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS A KULTÚRADIPLOMÁCIÁBAN

A kulturális export által is közvetített pozitív országimázs egyszerre lehet befelé a nemzeti büszkeség és kohézió forrása, **a külkapcsolatokban pedig a kultúr diplomácia és a kulturális export eszköze.** Magyarországnak hagyományosan bőséges tartalékai vannak ezen erőforrás tekintetében, mégsem fektetünk elegendő energiát és kreativitást abba, hogy a kultúr diplomácia és a *soft power*-érdekérvényesítés lehetőségeivel elve ki is tudjuk használni, illetve meg tudjuk újítani ezeket a tartalékokat.

▶ **DOLGOZZUNK KI EGYSÉGES, ÁTGONDOLT, HOSSZÚ TÁVÚ KULTURÁLIS EXPORTSTRATÉGIÁT!**

A magyar államnak pontosan tisztáznia kell, milyen szerepet szán a kultúrának Magyarország nemzetközi gazdasági és politikai érdekérvényesítésében. Ennek érdekében **a kiemelt kulturális intézményekkel, szakmai és érdekszövetségekkel együttműködve dolgozzunk ki hosszú távú, egységes jogszabályi keretbe foglalt kulturális exportstratégiát!**

Meg kell határozni többek között, hogy az eddigi tapasztalatok alapján **miképp képzeljük el az ország külföldön történő reprezentációját és annak hangsúlyait:** hogy milyen kulturális területeket vagy akár műfajokat tartunk egyszerre hungarikumnak és globálisan vagy akár csak regionálisan piacképesnek a klasszikus és a könnyűzene, a film-, színház- és táncművészet, a fotográfia, a gasztronómia stb. területén. Hasonlóképpen el kell döntenünk, hogy a kultúraexport versenyképessége érdekében inkább **az elit- vagy a tömegkultúrára fókuszáljunk-e,** hogy miképpen osszuk meg az erőforrásainkat a kettő között, illetve hogy mire tekintünk a magyar kultúra önálló reprezentációjának alapelemeként, és mire egy tágabb, közép-európai „kulturális csomag” részeként.

Hasonlóképp fontos meghatározni, hogy az erős nemzetközi versenyben való érvényesülés szempontjából mit tekintünk Magyarországnak unikális előnyének, amelyre

érdemes különösen nagy hangsúlyt fektetni a kulturális országmarketingben. A kulturális turizmus, azon belül is a fesztiválkultúra szempontjából is **kihasználatlan előnyünk például az, hogy a nemzetközi rangsorok szerint Magyarország a világ egyik legbiztonságosabb országa.** A versengő kulturális rendezvények, fesztiválok közötti választás során fontos szempontként eshet latba, hogy a szülők nyugodt szívvel engedhetik-e el külföldre szórakozni a gyermekeiket.

▶ **A KULTURÁLIS EXPORT A KÜLHONI MAGYAROK HELYETT A KÜLFÖLDI KULTÚRAFOGYASZTÓKAT CÉLOZZA!**

Az egyes országok külföldi kulturális intézményei alapvetően kétféle feladatot láthatnak el: **a nemzeti kultúra eredményeinek megosztását a nemzet külföldön élő tagjai körében, illetve a nemzeti kultúra eljuttatását a külföldi közönségnek.** A kettő nem csupán filozófiájában, de a megfelelő eszközök tekintetében is alapvetően eltérő megközelítést igényel: értelemszerűen nagyon más keresleti elvárásoknak kell megfelelni a magyar kultúrához eleve kapcsolódó, mint az azt alapszinten sem ismerő közönség esetében. Ehhez képest **a magyar intézményhálózat ma rendkívül kevés pénzből kénytelen mindkét feladatot ellátni, miközben a gyakorlatban az egyszerűbb kivitelezhetőség okán gyakran aránytalanul nagyobb hangsúly esik az elsőre.**

A magyar kultúra exportképességének növelése érdekében a külföldi magyar kulturális képviselők gerincét képező **Liszt Intézetek elsődleges feladataként határozzuk meg azt, hogy ne a külföldön élő magyarokhoz, hanem a magyar kultúra iránt potenciálisan nyitott külföldiekhez juttassák el a magyar kulturális termékeket és szolgáltatásokat!** Fontos, hogy ezt a stratégiai célt ne központilag meghatározott, univerzalizált kultúraexporttal, hanem a Liszt Intézetek helyismeretét felhasználva, az egyes célországok lokális sajátosságaira szabott, differenciált tartalmakkal valósítsuk meg.

A külföldi magyar intézményhálózatnak a kulturális termékek és szolgáltatások külföldi piacra juttatása mellett a Magyarországra irányuló kulturális turizmus ösztönzésében is nagyobb szerepet kell juttatni. A kulturális események, kiállítások vagy koncertek szervezése mellett **a Liszt Intézetek fektessenek kiemelt hangsúlyt olyan, nemzetközi szintű magyarországi popkulturális termékek külföldi népszerűsítésére is, mint a hazai rendezésű könnyűzenei fesztiválok!**

A külföldi magyar intézményhálózatnak a kulturális termékek és szolgáltatások külföldi piacra juttatása mellett a Magyarországra irányuló kulturális turizmus ösztönzésében is nagyobb szerepet kell juttatni.

▶ A KÖVETKEZŐ ÉVTIZEDBEN NÖVELJÜK MÁSFÉLSZERESÉRE A LISZT INTÉZETEK NEMZETKÖZI LEFEDETTSÉGÉT!

A Liszt Intézet 24 országra kiterjedő lefedettsége egyrészt tekintélyt parancsoló, másrészt bőven akadnak még fehér foltok. A külföldi magyar intézetek hálózatának kulcsszerepet kell játszania hazai kultúra nemzetközi népszerűsítésében, ehhez viszont bővülő jelenlétre van szükség, első lépésként Európában, majd azon kívül is. Ha a kultúraexport kiemelt célunk, helyes, hogy Liszt Intézet működik Szöulban vagy Delhiben, de nehezen indokolható, hogy miért nincs jelen hasonlóképpen Madridban, Lisszabonban vagy Athénban. **A következő évtizedben növeljük másfélszeresére a magyar kultúraexportot támogató Liszt Intézetek lefedettségét!**

▶ HOZZUNK LÉTRE KULTURÁLIS EXPORTÜGYNÖKSÉGET!

A magyar külpiaci befektetések terén ma kifejezetten alulreprezentáltak a kulturális áruk és szolgáltatások. Hiányzik az egységes kulturális exportstratégia, illetve annak összehangolása a kulturális diplomáciai intézményhálózattal, ami gátolja a hatékony *soft power*-érdekérvényesítést. E hiány betöltése érdekében **hozzunk létre Kulturális Exportügynökséget! Ennek feladata legyen a magyar kulturális produkciók és kiadványok külföldi piacra való eljuttatásának segítése:** például kétoldalú műfordítási megállapodások kötése, a művészek és a külföldi ügynökségek összekötése vagy kultúrafinanszírozási és kulturális igazgatási nemzetközi jó gyakorlatok összegyűjtése és hazai adaptálásának kutatása! **A Kulturális Exportügynökség működését össze kell hangolni a külgazdasági és külügyi kormányzat tevékenységével:** a nagyobb jelentőségű hazai és külföldi kétoldalú diplomáciai vagy külkereskedelmi tárgyalásokat kössük össze rutinszerűen a magyar kultúra produktumainak hangsúlyos megjelenítésével (kiállítás, koncert, tánc- vagy színházi előadás szervezésével)!

▶ AZ ÁLLAMI VÁLLALATOK TÁMOGASSÁK A MAGYAR KULTÚRA KÜLFÖLDI PIACRA JUTÁSÁT!

A (többségi) állami tulajdonban lévő cégek ma is jelentős pénzüsszegekkel támogatnak kulturális közintézményeket, fesztiválokat és egyéb kulturális szolgáltatásokat. Ha a magyar állam kiemelt stratégiai célkitűzéssé emeli a magyar kulturális exportképesség növelését, **ezeket a forrásokat is fordítsuk nagyobb mértékben, célzottan a magyar kulturális termékek és szolgáltatások külföldi piacszerzésére!** Ez jelentheti évente meghatározott számú külföldi turné részleges vagy teljes finanszírozását, de adott esetben akár valamilyen cégre szabott természetbeni hozzájárulás is sokat segíthet.

A török nemzeti légitársaság, a **Turkish Airlines például társadalmi felelősségvállalási tevékenysége keretében kötött stratégiai partnerségeket számos török társulattal és kulturális alapítvánnyal.** Különböző formákban járult hozzá a török kultúra nemzetközi népszerűsítéséhez: a VIP-váróiban szervezett koncertlehetőségeket török zenészek számára, kiemelt ügyfélként nyújtott adminisztratív és árkedvezményeket az isztambuli kulturális fesztiválokra látogatóknak, fedélzeti vetítéseken népszerűsítette az aktuális kulturális rendezvényeket, vagy éppen a külföldi ügyfelek körében sorsolt ki ingyenes utazásokat és belépőket különféle hazai kulturális eseményekre. Ennek mintájára a magyar állam saját vállalatai mellett magáncégekkel is köthet hosszú távú megállapodásokat hasonló, az adott cég tevékenységi körére szabott szolgáltatások biztosításáról.

▶ **MERJÜNK NAGYNAK LÁTSZANI:
KELET-KÖZÉP-EURÓPAI KULTURÁLIS
INFORMÁCIÓS TÉR LÉTREHOZÁSÁVAL
AKNÁZZUK KI AZ EGYKORI
OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA
KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGÉBEN REJLŐ
EXPORTLEHETŐSÉGEKET!**

A közvetlen EU-s források regionális együttműködésekbe való fokozottabb becsatornázása ahhoz is hozzájárulna, hogy **egy önmagunknál nagyobb és eleve népszerűbb keretben tudjuk megjeleníteni magunkat a nemzetközi kulturális térben.** Kelet-Közép-Európa mint önálló, sajátos értékeket hordozó kulturális régió ma a közös történelmi gyökerek ellenére sem jelenik meg a turizmus és a kulturális export szintjén – annak ellenére sem, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia egykor jelentős mértékben integrált kulturális tere és öröksége nyomán **a Közép-Európa-nosztalgia ma is létező, sőt olykor még a popkultúrába is beszivárgó jelenség.** Legyen szó a kávézóiban vagy fürdőkulturájáról, az operetről, a „boldog békeidők” épített örökségről vagy éppen a történelmi Magyarország területén élő zsidóságnak a mai államhatárokon átívelő kulturális örökségéről,

ezek az „exporttermékek” távol-keleti vagy éppen észak-amerikai kultúrafogyasztói szemmel sokkal inkább láthatók, értelmezhetők és értékesíthetők az Osztrák–Magyar Monarchia tágabb keretében, mint az egyes utódállamok töredezett kultúrturisztikai tereiben. **Hasonló együttműködésre szolgálhatnak mintaként például a skandináv államok,** amelyek az utóbbi évtizedekben tudatosan és látványos sikerrel dolgoztak olyan vonzó és nemzetközi szinten is versenyképes „márkák” felépítésén, mint a „skandináv krimi” vagy az „északi népzene”.

▶ **A közös történelmi múltból
eredő közös kulturális örökség
egységes nemzetközi
marketingje révén használjuk ki
a közép-európai brandben rejlő
exportlehetőségeket!**

A közös történelmi múltból eredő közös kulturális örökség egységes nemzetközi marketingje révén használjuk ki a közép-európai brandben rejlő exportlehetőségeket! **Hozzunk létre Kárpát-medencei, illetve tágabb, kelet-közép-európai kulturális információs teret, amelynek lényege a régiós országok kulturális turisztikai értékeinek összehangolt, az érintett államok és kulturális intézmények hálózatos együttműködésén alapuló népszerűsítése lenne!** Ennek egyebek mellett a következő tevékenységek képeznék részét:

- ▶ **a közös kulturális hagyományrendszer összehangolt megjelenítése az érintett országok kultúrdiplomáciai tevékenységében**
- ▶ **ingyenesen hozzáférhető és kereshető online adatbázis a közös kulturális (építészeti, zenei, gasztronómiai, vallás- és kultúrtörténelmi stb.) örökség érintkezési pontjainak azonosíthatósága és turisztikai „értékesítése” céljából**
- ▶ **a szomszédos országok közötti interregionális kulturális együttműködések ösztönzése, illetve a közvetlen uniós forrásokra több tagállam különböző kulturális szereplői alkotta konzorciumokkal történő pályázás segítése**

▶ **A MAGYAR ORSZÁGMÁRKA ÉPÍTSEN A POLGÁRI KULTÚRA GAZDAG HAGYOMÁNYAIRA ÉS A MAGYAROK NEMZETKÖZI KULTURÁLIS HATÁSÁRA!**

A Monarchia örökségének erős branddé alakítása ahhoz is hozzájárulhat, hogy a ma domináns paraszti-népi kultúra mellett (és nem helyett) **a hazai polgári kultúra színes öröksége** (például az opera- és operettkultúra, a kávéházi hagyományok, a modernista – Bauhaus – építészet, Budapest összefüggő villanegyedei, az utóbbi évtizedekben új életre kapó polgári gasztronómia és vendéglátás stb.) **is erősebb hangsúllyal tudjon megjelenni a magyar külső önprezentáción és kulturális exporton belül.**

A magyar kulturális diplomácia fektessen külön hangsúlyt a magyarok rendkívüli nemzetközi kulturális hatására! Ha csak a legpopulárisabb példára gondolunk: Hollywood és a komplett amerikai filmipar mélyre nyúló magyar gyökerei ma egyáltalán nem ismertek széles körben az Egyesült Államokban, de még Magyarországon sem – miközben ebben a történelmi adottságban önmagában jelentős márkaépítési és turisztikai tartalékok rejlenek.

▶ **A KIEMELT KULTURÁLIS INTÉZMÉNYEKNEK LEGYEN KÖTELEZŐ TÖREKEDNIÜK A KÜLFÖLDI MEGJELENÉSRE, FELLÉPÉSEKRE!**

Ha az állam stratégiai szinten kiemelt kultúrafinanszírozási célként határozza meg a *soft power*-érdekérvényesítés erősítését, építsen ezt szolgáló kritériumokat a hozzá legközelebb álló intézmények feladatmeghatározásába! **A költségvetésből finanszírozott intézmények** (ezek között is mindenekelőtt az előadó- és alkotóművészeti ághoz tartozó ún. kultúrstratégiai intézmények) **számára legyen kötelező pontosan meghatározott és számonkérhető mennyiségi követelmények szerint részt venni a magyar kulturális termékek és szolgáltatások külföldre juttatásában!** Az állam emellett, ahol lehet, a kulturális támogatások szétszétaszakor is törekedjen a külföldi fellépések, megjelenések, kiállítások célzott ösztönzésére!

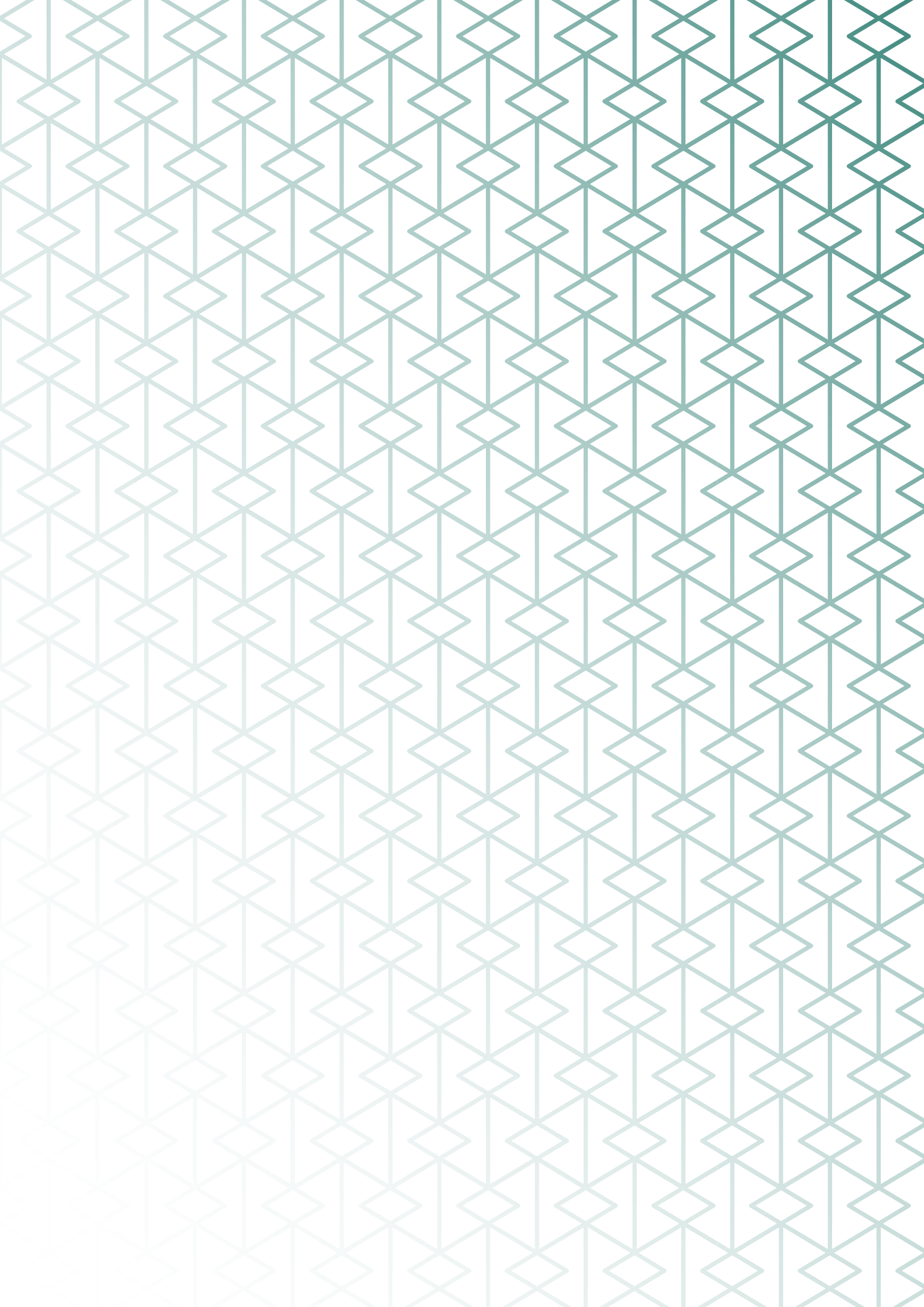
▶ **AZ ÁLLAMI MECENATÚRA CÉLZOTT FORRÁSOKKAL SEGÍTSE A MAGYAR FILM NEMZETKÖZI SIKEREIT!**

Helyezzük vissza a kultúra világtérképére a leginkább exportképes kulturális terméket, a magyar filmet! **A kultúrafinanszírozásnak legyen kiemelt célja, hogy a magyar filmek minél nagyobb számban jussanak el és részesüljenek elismerésben az A kategóriás nemzetközi filmszemléken** (Cannes-ban, a Velencei vagy a Torontói Nemzetközi Filmfesztiválon, a Berlinalén, Karlovy Varyban)! Ezt a célt az állami mecenatúra támogassa minden lehetséges szakmai segítséggel és ösztönzővel, a forgatókönyv-fejlesztéstől a személyes kapcsolatépítés támogatásán át a nevezést követő közvetlen lobbizásig!

Helyezzük vissza a kultúra világtérképére a leginkább exportképes kulturális terméket, a magyar filmet!

▶ **A RÁDIÓK SZÁMÁRA ELŐÍRT MAGYAR ZENEI KVÓTÁBA AZ IDEGEN NYELVEN ELŐADÓ MAGYAR ZENEKAROK IS SZÁMÍTSANAK BELE!**

A rádiók számára jogszabály írja elő, hogy műsoridejük meghatározott arányában magyar zenét sugározzanak. Mivel a sikeres hazai zenekarok szempontjából nélkülözhetetlen bevételi forrásról van szó, kulcsfontosságú, hogy egy-egy alkotás jogi értelemben „magyarnak” számít-e. Épp ezért a könnyűzenei export fellendülése ellen hat, hogy **az idegen nyelven előadó magyar zenészeket a jogi szabályozás nem tekinti magyar zenei előadónak.** Ebből fakadóan az elmúlt másfél évtizedben számos együttes (például: Carson Coma, Fish, Ivan & the Parazol) kénytelen volt átállni csak magyar nyelvű dalok írására, ami lényegében ellehetetlenítette a nemzetközi piacra való kilépésüket. Ennek orvoslása érdekében **a rádiók számára törvényileg előírt magyar zenei kvótába számítsanak bele az idegen nyelven előadó magyar zenekarok is,** hogy ezáltal is segíthessük a magyar popkulturális könnyűzenei exportot!

AZ EGYENSÚLY INTÉZET SZAKPOLITIKAI JAVASLATAI

TERÜLET	JAVASLAT
HATÉKONYABB ÁLLAMI KULTÚRA- FINANSZÍROZÁS	Hozzunk létre állami és önkormányzati kulturális feladatkataszter!
	Hozzunk létre Előadó-művészeti Monitoringirodát!
	Dolgozzunk ki intézményspecifikus közönség,- és látogatóvizsgálati standardokat!
	Duális vezetést az államilag finanszírozott kulturális intézmények élén! Különítsük el egymástól a művészeti és a gazdasági-szervezeti irányítást!
	Az angolszász boardok mintájára állítsunk fel felügyelő testületeket a kulturális költségvetési szerveknél!
	Létesítsünk kreatív „csomópontokat” (hubokat), együttműködési hálózatokat, kulturális konzorciumokat az egyes művészeti területeken belül!
	Hozzunk létre egycsatornás kultúrafinanszírozást műfajonként, támogatási tématerületenként!
UTÁNPÓTLÁS, PIACI VERSENYKÉPESSÉG	A felsőoktatási felvételinél érjen plusz pontot a rendszeres művészeti tevékenység vagy a közgyűjteményekben végzett önkéntes munka!
	Célzott mentorprogram keretében hozzuk össze a művészeket az érvényesülésüket segítő menedzsmenttudással!
	Vezessünk be az egyes művészeti ágazatok sajátosságaihoz igazított, differenciált életpályamodellt a művészi pálya vonzerejének erősítése érdekében
	A művészeti felsőfokú képzések kerettantervében legyen kötelező kurzus az üzleti ismeretek!

A MAGYAR KULTÚRA EXPORT- KÉPESSÉGÉNEK NÖVELÉSÉRŐL

TERÜLET

JAVASLAT

A KULTÚRA- TÁMOGATÁSI FORRÁSOK BŐVÍTÉSE

- Ösztönözzük megfelelően monitorozott adókedvezményekkel a művészet támogatását!
- Hozzunk létre évenkénti állami kortárműtárgy-vásárlási és állománygyarapítási pályázati keretet!
- Az állam évente rendezzen „kulturális börzét” a potenciális mecénások és a kulturális szereplők egymásra találásának segítése céljából!

SOFT POWER- ÉRDEKÉRVÉNYESÍTÉS

- Dolgozzunk ki egységes, átgondolt, hosszú távú magyar kulturális exportstratégiát!
- A kulturális export a külhoni magyarok helyett a potenciális külföldi kultúrafogyasztókat célozza!
- A következő évtizedben növeljük másfélszeresére meg a Liszt-hálózat lefedettségét!
- Hozzunk létre Kulturális Exportügynökséget!
- Az állami vállalatok támogassák pénzügyi forrásokkal és természetbeni juttatásokkal a magyar kultúra külföldi piacra jutását!
- Kelet-közép-európai kulturális információs tér létrehozásával aknázzuk ki az egykori Osztrák-Magyar Monarchia kulturális örökségében rejlő exportlehetőségeket!
- A magyar országmárka építsen a polgári kultúra gazdag hagyományaira és a magyarok nemzetközi kulturális hatására!
- A kiemelt kulturális intézményeknek legyen kötelező törekedniük a minél több külföldi megjelenésre, fellépésre!
- Az állami mecenatúra célzott forrásokkal segítse a magyar film nemzetközi sikereit!
- A rádiók számára előírt magyar zenei kvótába az idegen nyelven előadó magyar zenekarok is számítsanak bele!

RÓLUNK

Az Egyensúly Intézet jövőorientált szellemi műhely, amely hazánk számára készít jövőképeket, szakmai javaslatokat. Kidolgozni az ország politikai, gazdasági és kulturális jövőképét, szilárd szellemi alapot teremteni a magyarok felemelkedéséhez – a gyorsan változó 21. században az Egyensúly Intézet ezt tekinti egy agytröszt legfontosabb feladatának.

Olyan témákról gondolkodunk, amelyekről kevesebb szó esik a nyilvánosságban, mint kellene. Ilyen téma a robotizáció és az átalakuló munkaerőpiac, levegőnk és folyóvizeink tisztasága, a nemzeti öntudat és a közösségek szerepe egy ország életében, az oktatás jövője, az ország gazdasági kitörési pontjai vagy a megváltozó világrend.

Az Egyensúly Intézet állandó kutatói csapata és tanácsadói testülete közgazdászokból, szociológusokból, politikai elemzőkből, klímaszakértőkből, külpolitikai szakértőkből áll. Sokszínű és magasan képzett, professzionális csapatunk széles körű tapasztalatokkal rendelkezik az akadémiai kutatás és az alkalmazott tudomány területéről egyaránt.

SZAKÉRTŐINK

BOROS TAMÁS

Igazgató és társalapító

Az Egyensúly Intézet igazgatója és társalapítója. Az egyik vezető európai agytröszt, a brüsszeli székhelyű Foundation for European Progressive Studies (FEPS) tudományos tanácsának tagja. A Policy Solutions elemző- és tanácsadó intézet korábbi társtulajdonosa és -igazgatója. Rendszeres vendége volt politikai elemző műsoroknak, gyakran nyilatkozik vezető nemzetközi médiumoknak. Korábban szakértőként dolgozott az Európai Bizottságban és a Magyar Köztársaság Külügyminisztériumában. Kutatási területe a magyar és az európai uniós politikai kommunikáció, illetve a populizmus.

CSERNUS DÓRA

Klíma- és környezetpolitikai igazgató

Az Egyensúly Intézet klíma- és környezetpolitikai igazgatója. Tanácsadóként dolgozott a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztériumban, a Jövő Nemzedékek Országgyűlési Biztosának Hivatalában és a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztériumban, ahol Magyarország álláspontját képviselte különböző EU, ENSZ és OECD fórumokon. Később a Klímapolitika Kutató és Tanácsadó Kft. nemzetközi fejlesztésekért felelős igazgatójaként, majd független környezet- és klímapolitikai szakértőként kamatoztatta tudását. Fő szakterülete a klímapolitika, a levegőtisztaság-védelem és a vízvédelem.

FILIPPOV GÁBOR

Kutatási igazgató

Az Egyensúly Intézet kutatási igazgatója. Korábban országgyűlési szakértőként, majd a Magyar Progresszív Intézet politikai elemzőjeként és vezető elemzőjeként dolgozott. Elemzései, kommentárjai számos hazai és külföldi sajtótermékben megjelentek, televíziós és rádiós műsorok gyakori vendége. Kutatási területe az európai, valamint a magyar szélsőjobboldal, az antiszemitizmus és az iszlamofóbia története és jelene, illetve a modern autokráciák működése.

KOZÁK ÁKOS

Üzleti kapcsolatokért felelős igazgató és társalapító

Az Egyensúly Intézet üzleti kapcsolatokért felelős igazgatója és társalapítója. Korábban közel harminc éven keresztül a GfK Hungária Piackutató igazgatója volt. A Magyar Marketing Szövetség korábbi elnöke. A Budapesti Gazdasági Egyetem korábbi docense, jelenleg a Kibergazdaság-kutató Központ tudományos munkatársa. Számos felsőfokú piackutatási tananyag szerzője, illetve társszerzője. 2008-ban Klauzál Gábor-díjat kapott. Szakterülete a jövőkutatás és a fogyasztói tanulmányok. PhD-fokozatát fogyasztásszociológiából szerezte.

MAREK BERTRAM

Elemző

Az Egyensúly Intézet elemzője, politikai pszichológus. Az ELTE-n politológia BA-t, a BME-n kommunikáció és médiatudomány MA-t, a University of Kent-en pedig politikai pszichológia MSc-t végzett. Jelenleg az ELTE PPK PhD hallgatója és Friedrich Ebert Stiftung korábbi ösztöndíjasa. Kutatási témája a nosztalgia és a rendszerkritika kapcsolata. Kommunikációt, statisztikát és módszertant oktat az ELTE-n.

Egyensúly Intézet

Cím: **H-1026 Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 73.**

Telefon: **+36 1 249 5238**

Honlap: **www.eib.hu**

E-mail: **info@eib.hu**

Facebook

LinkedIn

